

LUNDS
UNIVERSITET

Kultur, patriarkat och hedersrelaterat våld

En argumentationsanalys av den svenska offentliga debatten kring hedersrelaterat våld

Rebecka Kjellsson

Mänskliga Rättigheter
Vårterminen 2009

Handledare: Dan-Erik Andersson

Abstract

The public debate on honor-related violence intensified in Sweden after the murder of Fadime Sahindal. A culture-based understanding and feminist understanding on honor-related violence has mainly characterized the public debate. The essay aims to analyze these arguments based on the concept of culture. Does the understanding of the honor-related violence need to be divided into either a culture understanding or a feminist understanding? After a review of the arguments, the best option seems to be a combination of both perspectives to gain an understanding of honor-related violence.

Keywords: Honor-related violence, culture, feminism, the Swedish public debate.

Innehållsförteckning

Abstract	1
Innehållsförteckning	2
1 Inledning	3
1.1 Syfte och Frågeställning	3
1.2 Avgränsningar	4
1.3 Teori	5
1.3.1 Kultur	5
1.3.2 Tradition	6
1.3.3 Heder	6
1.4 Metod och material	7
1.4.1 Begreppsdefinitor	8
2 Kulturbegreppet	10
2.1 Olika förståelser av kulturbegreppet	10
2.1.1 Kultur kopplat till tradition	15
2.2 Likhetstecknets logik	15
2.3 "De kulturella andra"	17
3 Hedersbegreppet	20
3.1 Våld under hedersflagg	20
3.2 Kollektivism VS Individualism	22
3.3 Värdekonflikt/Värdegemenskap	24
4 Två perspektiv på hedersrelaterat våld	27
4.1 Kulturell förståelse av hedersrelaterat våld	28
4.2 Feministisk förståelse av hedersrelaterat våld	32
4.2.1 Kritik mot kulturmodellen	34
5 Analys och avslutande diskussion	37
5.1 Kultur,- och hedersbegreppet	37
5.2 Analys av den offentliga debatten	40
5.2.1 Den kulturella förståelsen	40
5.2.1 Den feministiska förståelsen	43
5.3 Avslutande diskussion	44
5.4 Framtida forskning	45
6 Referenser	47
6.1 Litteratur	47
6.2 Övrigt referensmaterial	49
Bilaga	50
Bilaga 1: Melissafallet	50

1 Inledning

Sedan mordet på 26-åriga Fadime Sahindal, 21 januari 2002¹, har den svenska offentliga debatten kring hedersrelaterat våld intensifierats. De argument som har präglat debatten kan delas in i dem som förespråkar en kulturell förståelse av hedersrelaterat våld och dem som förespråkar en feministisk förståelse av hedersrelaterat våld. Emellertid är de två inriktningarna inte statiska utan deras teorier och åsikter varierar, både inom och sinsemellan grupperna.

Uppsatsens primära mål är att analysera den svenska offentliga debatten kring hedersrelaterat våld. För att göra detta har kulturbegreppet och hedersbegreppet utgjort centrala delar i uppsatsen. Det behövs en insikt i dessa två begrepp för att förstå hur de har använts i debatten.

Fadimes far, i likhet med alla invandrare, måste förhålla sig till två värdesystem, två kulturella universum, två vi-gemenskaper. Den ena gemenskapen definierades av lagen, den andra av hans primära nätverk. Den ena hade makten att sätta honom i fängelse, den andra hade makten att göra honom ärolös.²

Med detta citat vill jag framhålla hur komplext kulturbegreppet och värdesystemet kan framstå i ett land som Sverige. Emellertid kan det vara för enkelt att koppla samman hedersrelaterat våld med etnicitet och därför bör inte hedersrelaterat våld kopplas till invandrarfrågan utan bli föremål för en mer övergripande och långtgående granskning.

1.1 Uppsatsens syfte och frågeställning

Mitt syfte med uppsatsen är att analysera argumenten i diskussionen om hedersrelaterat våld, i den svenska kontexten, genom att titta närmare på kulturbegreppet.

Följande frågor ska besvaras:

- Hur ser diskussionen ut kring kulturbegreppet?
- Vad innebär hedersbegreppet i relation till hedersrelaterat våld?
- Hur kopplas kulturbegreppet samman med hedersrelaterat våld i den svenska offentliga debatten?

¹ <http://www.fadimesminne.nu>, senast besökt 2009-0-08.

² Eriksen, Thomas Hylland, Rötter och fötter: identitet i en föränderlig värld, 2004, s.127.

1.2 Avgränsningar

Syftet med denna uppsats är inte att ge en utförlig bild av vad som hände Fadime Sahindal eller andra i hennes situation. Jag vill i stället belysa komplexiteten i att hänvisa till kulturbegreppet i sådana konflikter. Det är inte heller min intention att fastställa vad kultur är eftersom det är ett så komplext begrepp. Mitt syfte är att använda kulturbegreppet i sociologisk och antropologisk mening för att sedan kunna diskutera det i relation till hedersrelaterat våld i en svensk kontext.

Det finns många intressanta infallsvinklar för att analysera fenomenet hedersrelaterat våld men jag har valt att fokusera på kulturbegreppet med tanke på den centrala roll det har fått i den svenska offentliga debatten. Andra aspekter av hedersproblematiken är inte ointressanta eller mindre betydelsefulla men kommer inte att belysas i denna uppsats.

Fadime Sahindals öde kommer att vara ett genomgående exempel i uppsatsen. Jag väljer att ha Fadime Sahindal som exempel eftersom det ligger närmast i tiden och för att det var efter mordet på henne som debatten kring hedersrelaterat våld upptrappades i Sverige. Jag är därmed väl medveten om att det finns fler personer, både män och kvinnor, som har utsatts för hedersrelaterat våld och mördats i hederns namn. Dessa människor är inte på något vis mindre värda, men jag upplever att det finns skäl för att i hög grad generalisera mitt resonemang, med hänvisning till att hedersbegreppet uppvisar stor likhet i de fall som finns beskrivna.

Jag undviker att tala om någon specifik religion eftersom det kan vara svårt att göra enkla kopplingar mellan religion och hedersrelaterat våld. De värdekonflikter som uppstår om det goda livet, handlar snarare om olika synsätt än om olika religioner, även om såväl religion som tradition påverkar. I samband med FN:s särskilda konferenser om mänskliga rättigheter i Wien 1993, och om kvinnor och utveckling i Beijing 1995, intog konservativa muslimska länder som Saudi-Arabien samma linje som Vatikanstaten. Med denna belysning går det att utläsa att det inte går att framhäva värdekonflikter kring manligt/kvinnligt som en enkel motsättning mellan islam och västvärlden. I Fadime Sahindals fall var familjen inte praktiserande muslimer.

Det centrala i uppsatsen kommer inte att vara sociala strukturer, men eftersom det är återkommande faktorer i mitt empiriska material kommer det att belysas summariskt. Faktorer som integration, socioekonomisk status och klass kommer därför inte att diskuteras ingående. Även om intersektionalitet är ett intressant perspektiv kommer det inte att belysas i denna uppsats. Detta handlar om ett strategiskt val utifrån den tidsram som jag har haft för att utföra uppsatsen.

1.3 Teori

Uppsatsens syfte är att undersöka kulturbegreppet och hedersbegreppet vid diskussionen om hedersrelaterat våld och därför föll det sig naturligt att fördjupa sig i teorier om kultur och heder. I detta avsnitt kommer jag att redogöra för de teorier vilka uppsatsen bygger på.

1.3.1 Kultur

Jag har valt att fördjupa mig i fem olika verk om kulturbegreppet eftersom detta gav mig en bra grund att stå på för att sedan kunna koppla samman analysen med hedersbegreppet. Emellertid är en av de böcker jag har använt mig av en antologi där fler teoretiker har samlats. Antologin, *Bruket av kultur*, ger en bra utgångspunkt för att komma in i diskussionen kring kulturbegreppet.

I kapitlet om kultur har jag använt mig av Magnus Öhlander, redaktör för *Bruket av kultur*, som är fil. dr och lektor och verksam som lärare och forskare vid Institutionen för språk och kultur vid Södertörns högskola och Mångkulturellt centrum i Botkyrka. Öhlanders teorier om kulturbegreppet har varit intressant i denna uppsats då han bl.a. framhåller hur komplext men ändå användbart kulturbegreppet är. Jag har även valt att lyfta fram hans teorier om hur kulturbegreppet kan verka som en maktprocess och styra en individs handlingsutrymme, vilket kan vara en intressant och relevant infallsvinkel vid diskussionen kring hedersrelaterat våld. Även Ulf Hannerz syn på kulturbegreppet lyfts fram i antologin. Hannerz är professor i socialantropologi vid Stockholms Universitet. Han talar om ett kulturbegrepp som är dynamiskt och som förändras över tid och rum. Denna diskussion har även varit en del av debatten om hedersrelaterat våld och av denna anledning tycker jag att Hannerz teori är relevant att belysa i uppsatsens del om kulturbegreppet.

Vidare har jag använt mig av boken *Det sociala landskapet* skriven av sociologerna Göran Ahrne, Mats Franzén och Christine Roman. Eftersom jag har studerat sociologi har jag bearbetat denna bok tidigare och tycker att deras perspektiv är en användbar infallsvinkel till de övriga socialantropologerna. I *Det sociala landskapet* görs en sociologisk beskrivning av Sverige från 1950-talet till början av 2000-talet, men det som har varit relevant för mig är just deras tolkning av kulturbegreppet. Författarna belyser främst hur kultur är en fråga om värden som gör världen meningsfull och vilka beteende som förkastas eller uppmuntras.

Thomas Hylland Eriksen, författare till verken *Rötter och Fötter*, *Vad är socialantropologi* och *Kulturterrorismen*, har även blivit en tongivande röst i diskussionen om kulturbegreppet. Han är professor i socialantropologi vid universitetet i Oslo. Så som jag har tolkat hans teorier är han den som förespråkar en försiktighet vid användandet av

kulturbegreppet, vilket är en intressant infallsvinkel till de övriga nämnda. Thomas Hylland Eriksen för även själv en diskussion kring fallet Fadime Sahindal vilket jag tycker är intressant att belysa.

Till sist har jag använt mig av Riyadh Al-Baldawi som är en av författarna till boken *Ungdom, kulturmöten och identitet*. Al-Baldawi ser jag som ett komplement till att styrka Hannerz teori om ett kulturbegrepp som är i ständig utveckling. Emellertid ser Al-Baldawi även kultur som en inlärningsprocess och kulturens innehåll påverkas av externa faktorer såsom t.ex. geografiskt läge. Genom att lyfta fram dessa olika teoretiker förstår jag hur komplext kulturbegreppet kan framstå då deras teorier både skiljer sig åt och liknar varandra.

1.3.2 Tradition

Eftersom tradition är ett begrepp som ofta dyker upp i samband med kulturbegreppet har jag valt att kort belysa traditionsbegreppet i kapitlet om kultur. Mirjalissa Lukkarinen Kvist, etnolog och doktorand vid Tema Äldre och åldrande vid Linköpings universitet, är också medförfattare till boken *Bruket av kultur*.³ Det är hennes teori om tradition jag har valt att belysa. Hennes sätt att beskriva tradition blir relevant i denna uppsats då hon framhåller hur stark koppling traditionsbegreppet har bl.a. till kultur.⁴

1.3.3 Heder

I kapitlet om hedersbegreppet vill jag ge en möjlig förklaring till hur hederstänkandet kan uppstå och definiera vad heder är i relation till hedersrelaterat våld. Unni Wikan är professor i socialantropologi vid universitetet i Oslo och hennes bok *En fråga om heder* ger en inblick i hedersbegreppets villkor. Wikan har varit en av de mest tongivande i debatten kring hedersmord efter mordet på Fadime Sahindal. Därmed har jag koncentrerat mig på att lyfta fram hennes teorier om hedersvåld. Bl.a. menar Wikan att hedersmord skiljer sig från övriga mord, framförallt då det vid ett hedersmord finns en bifallande publik och mördaren framstår som hjälte.

För att få en djupare inblick i hedersrelaterat våld har teorier om kollektivism och individualism varit till hjälp. Genom dessa teorier vill Nader Ahmadi, docent i sociologi vid Stockholms universitet, ge en förståelse till hur det skiljer sig att leva i en individbaserad familj vs en gruppbaserad familj. Nader Ahmadi är redaktör för boken *Ungdom, kulturmöten och identitet*. Den kollektivistiska synen på människan som Ahmadi belyser kan här ge en förklaring till hur

³ Lukkarinen Kvist, Mirjalissa, *Hemtrevligt land*, 2005, s.10.

⁴ *Ibid.* s. 123.

människor inom hederskontexten måste underordna sig kollektivets bästa. Fereshteh Ahmadi Lewin och Bo Lewin har också bidragit med ett kapitel i boken *Ungdom, kulturmöten och identitet*. Även de talar om skillnader mellan sociala gemenskaper som är individbaserade och gruppbaserade. Vidare kopplar de samman teorierna om individbaserade och gruppbaserade gemenskaper med skuld – och skamkulturer. Därmed går det att tala om en individualistisk skuldkultur och en kollektivistisk skamkultur.⁵

Till sist har jag valt att belysa hedersbegreppet genom begrepp som värdekonflikt och värdegemenskap. Pernilla Ouis, fil.dr. i humanekologi och biträdande lektor på Hälsa och samhälle vid Malmö högskola, har bl.a. forskat om heder och kön och har varit framträdande i diskussionen om värdekonflikt/värdegemenskap. Även Elisabeth Gerle, docent i etik vid Lunds universitet och forskare vid Svenska kyrkans forskningsenhet med kontor på Raul Wallenberginstitutet, har varit tongivande i denna uppsats kring teorier om värdekonflikt/värdegemenskap. Genom att betona att värdekonflikter ofta uppstår vid synen på kvinnans roll och uppgift i livet blir Ouis och Gerle användbara i min diskussion kring hedersbegreppet.

1.4 Metod och material

Metodiskt utgör uppsatsen en argumentationsanalys då olika synsätt på hedersrelaterat våld granskas. Det är själva kulturbegreppet som ligger till grund för vidare diskussion av hedersrelaterat våld. Jag jämför de olika synerna på kulturbegreppet med de olika förståelserna av hedersrelaterat våld. På så sätt kan jag komma fram till en slutsats som visar på hur kulturbegreppet används och förstås inom debatten om hedersrelaterat våld i Sverige.

Det material jag använder i uppsatsen är främst primärkällor då jag har använt mig av böcker vilka är utgivna av forskarna själva. Jag har även använt mig av statliga utredningar och en rapport vilka har koncentrerats på hedersproblematiken och kartläggning av patriarkalt våld, särskilt i hederns namn. Vissa sekundärkällor förekommer då jag hänvisar till teoretiker vars primärkällor jag ej använt mig av. Jag har valt att använda mig av sekundärkällor då de förekommer i de antologier som tidigare nämnts. Jag tycker att antologierna ger en bra förklaring av dessa teorier.

När det kom till att välja källor till kulturbegreppet blev den socialantropologiska vetenskapen den primära. Detta eftersom socialantropologer koncentrerar sig på att förklara bl.a.

⁵ Ahmadi, Lewin, Fereshteh, Lewin, Bo, *Sexualitet och heder: identitet i kris hos unga människor med utländsk bakgrund*, 2003, s.143.

livsstil, typiska beteende, specifika traditioner, normer, ideal och värden, hur verkligheten uppfattas och tolkas. För att få en förståelse för hur missvisande det kan vara att kopplas samman etnicitet med kultur använder jag mig av René León Rosales teori om likhetstecknets logik. Även Edward Said syn på Orientalismen används för att kunna för en inblick hur "de kulturella andra" kan framstå. Mitt material kommer inte ge mig något absolut svar på vad kultur är utan hur begreppet har använts i den offentliga svenska debatten om hedersrelaterat våld.

1.4.1 Begreppsdefinition

Kultur: Då kulturbegreppet är ett mångdimensionellt begrepp rymmer det en mängd olika fokus. Emellertid brukar kulturbegreppet grovt delas in i tre huvudsakliga grundbetydelse. Den första betydelsen framhåller "att vara kultiverad". Synonymer som associeras med den kultiverade människan är att hon är bildad, världsvan och har lätt att föra sig i olika umgängen. Denna betydelse ligger närmast ursprungsbetydelse att odla, med andra ord att kultivera själen eller sin person. Här blir det värderande och hierarkiserade inslaget centralt då vissa anses vara mer kultiverade än andra.⁶

Begreppets andra grundbetydelse är kultur i den estetiska meningen, vilket har med konstformer att göra. I denna betydelse står kultur för en aktivitet och dess produkter. Historiskt sätt utgör kultur i denna mening ett fält för debatter för vad som anses var kultur eller ej. Här blir rangordningen av kultur synlig då det talas om finkultur, populärkultur eller skräpkultur. Därav vill man kunna urskilja den goda konsten från det motsatta, dvs. det som inte räknas till det goda.⁷

För det tredje används kulturbegreppet inom socialantropologin, vilket blir det centrala i denna uppsats. Emellertid finns det ett antal definitioner av kultur i denna betydelse. Därmed utgör kulturbegreppet ett sammanfattande ord för bl.a. livsstil, typiska beteende, specifika traditioner, normer, ideal, värden, hur verkligheten uppfattas och tolkas. Detta kulturbegrepp ges i högre grad analytisk status och kan därmed fungera som förklaringsmodell till människors handlingar och tankesätt.⁸

Heder: Detta begrepp kommer att åsyfta ett oskrivet normsystem vilket inte går att bryta mot utan att förlora anseendet. Vidare ses heder som ett relationsbegrepp där det är mannen som har heder och inte kvinnan. Emellertid är mannens heder beroende av kvinnans beteende då mannen

⁶ Öhlander, Magnus (red.), Inledning 2005, s.20.

⁷ Ibid. s.20-21

⁸ Ibid. s.21.

mister sin heder om kvinnan i familjen inte följer normsystemet, och framförallt mister sin oskuld innan att ett äktenskap har inletts.⁹

Hedersrelaterat våld: Hedersrelaterat våld, hedersvåld och hedersförtryck är begrepp som kommer att ses som synonyma. Jag väljer att se hedersrelaterat våld som en specifik våldsutövning. Hedersrelaterat våld handlar om det specifika våld som utövas för att upprätthålla eller återuppbygga familjens heder. Ofta handlar det om våld mot flickor och kvinnor och som utförs av manliga släktingar. Emellertid kan även pojkar och män bli utsatta för hedersrelaterat våld och hamna i en position som "offer" och flickor och kvinnor kan vara "förövare" i en hederskontext.¹⁰ Oftast handlar detta hedersvåld om att pojkarna eller männen visar sig vara homosexuella, vilket också smutsar ner familjens heder eftersom det är en brist i maskulinitet. Dock är det inte lika vanligt förekommande som våldet mot flickor och kvinnor. Varför det hedersrelaterade våldet skiljer sig från övrigt kvinnovåld har att göra med förhållandet mellan kön och heder.¹¹

Hedersmord: Enligt FN kännetecknas hedersmord enligt följande:¹²

- mordet åsyftar att tvätta bort familjens skam,
- genom att offra en älskads blod tvättas skammen bort,
- personen som mördas är oftast en kvinna eller flicka,
- vanligen är det en manlig släkting som är mördaren,
- gärningsmannen betraktas som en hjälte.

Det är FN:s definition som ligger till grund för min förståelse av hedersmord (yttersta formen av hedersrelaterat våld) i Sverige.

⁹ Johnsson-Latham, Gerd, Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet : en kartläggning av åtgärder mot patriarkalt våld och förtryck, särskilt i heders namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner, 2005, s.13.

¹⁰ Lorentzen, Mikael, Multikulturella visioner hedersrelaterat våld och socialt arbete, 2008, s.26.

¹¹ Ibid. s.36.

¹² United Nations, Economic and Social Council, Commission of Human Rights, 31 januari 2002, "The integration of the human rights of women and gender perspective", paragraph 26.

2 Kulturbegreppet

I detta kapitel ska jag belysa kulturbegreppet på ett sätt som för mig verkar relevant för att sedan kunna diskutera det i relation till debatten om hedersrelaterat våld. Kulturen kan inte, anser jag, helt förklara människors handlingar, attityder och beteende, utan kulturen är bara en faktor bland flera andra. Emellertid, i de fall där det som utomstående kan vara svårt att förstå en persons handlingar, kan det hjälpa att ställa sig frågan vilken roll kulturella faktorer spelar i personens handlingar. Detta kan ibland förklara skillnaden för vad människor uppfattar som normalt beteende.¹³ När kulturbegreppet används som ett analytiskt verktyg framhålls det att människor har olika värderingar och normer. För att förstå logiken bakom människors handlande kan man påvisa hur handlingar och kulturella uttryck hänger samman med värderingar och normer, vilka kan variera i tid, rum och social kontext.¹⁴

2.1 Olika förståelse av kulturbegreppet

Människan är en kulturvarelse och med hjälp av värden och idéer kan hon motivera sina handlingar framhåller Ahrne, Roman och Franzen.¹⁵ Att vara en kulturvarelse innebär då att alla människor bär på en kultur, medvetet eller omedvetet. "Kulturer kan göra det meningsfullt att bryta rutiner, inom som utom organisationer, eller göra symboliskt motstånd."¹⁶ T.ex. blir det inom hederskontexten meningsfullt att bryta mot rutiner som det svenska samhället står för, för att bevara familjens heder. Om olika organisationer (i det här fallet ser jag familjen som en organisation) i det sociala landskapet försöker sluta sig om sin verksamhet, t.ex. genom att reglera gränsen utåt, så är det moderna sociala landskapet öppet.¹⁷ Därav kan det t.ex. uppstå kulturkrockar mellan det moderna samhället och hederskontexten eftersom det blir viktigt för familjen att kontrollera dess gränser, i det här fallet kontrollen av unga flickor och kvinnor.

Vad menar då sociologer med kultur? Ahrne, Roman och Franzen framhåller ett dynamiskt sociologisk synsätt där kultur ses som en dimension i samhället.¹⁸ Vidare blir kultur främst en fråga om förställningar eller värden som gör världen meningsfull. Här kan man tala om

¹³ Sjögren, Annick, Kulturens roll i identitetens byggnad, 2003, s.20.

¹⁴ Rosales, René León, Likhetstecknets logik, 2005, s.114.

¹⁵ Ahrne, Göran, Roman, Christine och Franzen, Mats, Det sociala landskapet: en sociologisk beskrivning av Sverige från 1950-talet till 2000-talet, 2003, s.30.

¹⁶ Ibid. s.30.

¹⁷ Ibid. s.31.

¹⁸ Ibid. s.32.

en hederskultur då de värden och föreställningar som förekommer vid heder ska göra ens liv bättre. Meningskapandet kan ske genom att vi anser att något är ont. För att förkasta saker/beteende som inte ses som meningsfulla kan de framställas som onda.¹⁹ T.ex. en flickas beteende, som går emot hederstänkandet, kan motsvara det som inte är meningsfullt utan snarare något som är ont, vilket förstör familjens heder.

Eftersom kulturbegreppet är ett mångdimensionellt begrepp behöver man göra en avgränsning, eller snarare uppdelning, för att förklara dess innehåll framhåller Ahrne, Roman och Franzen. De talar om en tredelning av kulturbegreppet och menar att för det första talar kulturen om för oss hur världen är utformad. För det andra talar kulturen om för oss vad som är rätt eller fel och bra eller dåligt. Kulturen erbjuder för det tredje en expressiv aspekt, dvs. den värderar världen. Därmed framstår vissa saker eller tillstånd som eftersträvansvärt medan andra framstår som obehagliga.²⁰ Ahrne, Roman och Franzen menar främst att kultur och handling hör ihop. Vilken av de tre aspekterna som är den vägledande för handlandet bestämmer om det beror på vilja, böra eller kunna.²¹

Magnus Öhlander framhåller att kulturbegreppet brukas både inom den vetenskapliga världen och inom distinkta tanketraditioner. Bortsett från dessa sfärer förekommer kulturbegreppet i fler olika sammanhang, allt från media och politik till en biståndsdelen i människans vardagskunskap. För vissa yrkesgrupper utgör kultur ett arbetsredskap, t.ex. för socialarbetare och organisationskonsulter. Öhlander menar att kultur är en term som vi har svårt att klara oss utan då den är både mångfacetterad och användbar.²²

Vidare menar han att användningen av kulturbegreppet bidrar med förståelse och respekt mellan människor. Samtidigt ingår kulturbegreppet i maktprocesser då människor blir kategoriserade, får beskriva handlingsutrymmen, tilldelas en viss egenskap och inordnas i sociala hierarkier.²³ Emellertid är kulturbegreppet komplext då det kan innebära både negativa och positiva aspekter. Begreppet kultur kan även användas i processer där personen ifråga får ökat handlingsutrymme, för att kunna hävda sin identitet och egenart för att uppnå självrespekt och få socialt eller politisk inflytande.²⁴

Kultur kan även förstås som en självständig entitet, avgränsbart, socialt homogent,

¹⁹ Ahrne, Göran, Roman, Christine och Franzen, Mats, 2003, s.32.

²⁰ Ibid. s.32.

²¹ Ibid. s.32-33.

²² Öhlander, Magnus, 2005, s.11.

²³ Ibid. s.12.

²⁴ Ibid. s.12.

stabil och kännetecknat av en inre logiskt sammanhang. Denna syn på kulturbegreppet utgör ett av argumenten från forskarna sida att överge begreppet eller att förnya det teoretiska ramverket.²⁵ Då verkligheten är så pass komplex fungerar det inte att förstå kultur som en självständig entitet. Forskare som Ulf Hannerz menar att den förståelsen är orimlig och istället bör kulturbegreppet förstås som något dynamiskt, dvs. att det ständigt förändras och pågår mellan människor.²⁶ Genom att se kultur som en process är kulturen under ständig förändring. Då kultur istället ses som en statisk helhet står kultur för något mycket trögföränderligt. Man väljer då att se ideal, normer, värden ect. som koherenta.

Hur kulturen existerar, vidmakthålls och förändras kan sammanfattas i orden kulturs existensmodus, dvs. på vilket sätt kultur finns till. Varje gång kultur används tilldelas det ofrånkomligt ett visst existensmodus.²⁷ Kultur äger rum i en relationell process, vilket utgör ytterligare en aspekt av existensmodus. Av detta utkristalliseras en individs särdrag i relation till en annan individ. Denna relation kan utgöra tillhörande, likheter och skillnader eller att man realiserar sig själv eller andra genom att framhäva skillnader.²⁸ Kulturbegreppet kan utgöra en del i ordkombinationer vilka visar på en möjlig sorteringsprincip, t.ex. som ungdomskultur, kulturarv, främmande kulturer, finkultur, masskultur, minoritetskultur och hederskultur. Vid sådana sorteringsprinciper utgör kulturen ett visst existensmodus.²⁹ Det kan empiriskt vara svårt att dra slutsatser om vilka antagande om existensmodus som ligger till grund för sättet att bruka kultur. Emellertid menar Öhlander att det ofta antas utanför kulturforskningen att det är möjligt att avgränsa en kultur och separera den från en annan. Därmed ses ofta kultur som en sluten enhet vars potentiella förändring sällan diskuteras. Ordet kultur får en subjektstatus då kultur framstår som ett självständigt subjekt med egen vilja, tankar, idéer och med ett visst inflytande över människor.³⁰ Vidare menar Öhlander att individen kan besitta vetskap och insikt om den entitet som kallas kultur. I detta sammanhang kan kultur utgöra en central faktor vid människors sätt att förklara och uppfatta världen och handla i den då kultur blir en faktor av stort förklaringsvärde. Därav hör man ofta uttryck som ” det ligger i deras kultur” eller ” det var hans kultur som fick honom att göra det”.³¹

Kultur är inget värdeneutralt ord när det är kopplat till individuella och kollektiva

²⁵ Öhlander, Magnus, 2005, s.15.

²⁶ Ibid. s.16.

²⁷ Ibid. s.17.

²⁸ Ibid. s.17.

²⁹ Ibid. s.19.

³⁰ Ibid. s.19.

särintressen. Hannerz menar att det finns en tydlig värdeförändring i bruket av kultur. Begreppet förekommer ofta i sammanhang som konflikt, missförstånd och obehag. Vidare menar Hannerz att det handlar om kulturkrockar civilisationer emellan.³² Kultur kan därmed användas som politisk dimension, t.ex. när kultur/härkomst används för att peka ut "de andra".

Thomas Hylland Eriksen framhåller komplexiteten mellan kultur och etnisk identitet. Det är en vanlig förekommande uppfattning att kultur och etnisk identitet är detsamma.³³ Detta kommer vidare att belysas i nästa stycke om likhetstecknets logik, vilket inte överensstämmer då det finns etniska grupper med stor kulturell variation. Eriksen menar att ofta är variationen inåt gruppen större än skillnaderna mellan olika kulturer. En av de vanligaste synonymerna av ordet kultur är levnadsätt eller världsbild som medlemmar av en bestämd grupp delar, vilket gör att de skiljer sig ifrån andra grupper. Dock är denna definition väldigt skör, menar Eriksen, då den faller samman väldigt lätt så fort man börja vidröra den. Detta eftersom det förekommer variationer inom nästan alla grupper eller "folkslag" i levnadsätt och världsbild.³⁴

Kultur kan användas både i singular och i plural och kan betraktas som motsatt till natur. En sådan förståelse menar Eriksen frambringar att alla människor har kultur, något som i sig förenar mänskligheten. Därmed kan människan ses som en kulturvarelse vilket Ahrne, Roman och Franzén framhåller. Det är kulturen som gör oss mänskliga, dvs. allt vi lärt oss, språk, religion osv. Talar man istället om kulturer, dvs. plural, splittrar kulturer människor istället för att förena. Då ligger intresset i det som skiljer grupper åt istället för något som alla har gemensamt. Kultur blir därmed något som varierar lokalt, men djupast sett visar kultur på något gemensamt mänskligt.³⁵

Vidare belyser Eriksen avgränsningsproblemet med kulturbegreppet. Som tidigare nämnts kan det förekomma en stor variation inom en och samma kulturbärande grupp. Invandringen har även bidragit till en ny kulturell dynamik, vilket skapar nya sammanblandningar av impulser från olika källor.³⁶ Invandrarnas barn, som växer upp i t.ex. Sverige, talar kanske både svenska och arabiska och har en kultur som består av bägge delarna.

Ytterligare en kritisk infallsvinkel av kulturbegreppet är dess diffusa och oprecisa karaktär, just eftersom begreppet är så allomfattande. Eriksen menar att det är ofta som

³¹ Öhlander, Magnus, 2005, s.20.

³² Ibid. s.25.

³³ Eriksen, Thomas Hylland, 2005, s.178.

³⁴ Eriksen, Thomas Hylland, Kulturterrorismen: en uppgörelse med tanken om kulturell renhet, 1999, s.20.

³⁵ Eriksen, Thomas Hylland, 2005, s.45.

³⁶ Ibid. s.46.

konflikter och problem hänvisar till kultur. T.ex. om föräldrar slår sina barn säger man inte sällan att det beror på "deras kultur". För att förklara vad som händer i världen behövs en mer exakt begreppsapparat än kulturbegreppet kan erbjuda, hävdar Eriksen. Det är, menar han, alldeles för lätt att hänvisa till att "det har att göra med deras kultur". Förslagsvis kan man istället använda sig av precisa ord, t.ex. ordet barnuppfostran när det handlar om barnuppfostran.

Emellertid går det inte att komma ifrån att det finns skillnader mellan grupper av människor. Vissa av dessa skillnader beror i sin tur på att de har tillskrivit sig olika kunskaper och färdigheter.³⁷ Samtidigt hävdar Eriksen att det skulle vara omöjligt att klara sig utan ett begrepp som kultur vilket förklarar för oss att människor är olika pga. olika sociala miljöer. Människor lever i olika livsvärldar och har olika världsbilder, olika idéer om vad som är det goda livet, hur världen ser ut ect. Det är därför nödvändigt att behålla kulturbegreppet påpekar Eriksen, men säger samtidigt att det skulle vara en fördel om "det gick att läsa in det i ett skåp och bara ta fram det när det är helt nödvändigt. I de flesta fall skulle det visa sig onödigt att läsa upp skåpet".³⁸

I den mediala debatten som uppstod efter mordet på Fadime Sahindal finns det de som menar att mordet beror på den kurdiska kulturen. Emellertid är det en vag förklaring då etniciteten blir detsamma som kulturen. I Storbritannien är t.ex. kurdiska miljöer de mest sekulariserade av alla muslimska vi-gemenskaper framhåller Eriksen.³⁹ Det går alltså inte att ta förgivet att alla kurder lever och delar samma kultur. Det går inte heller att skylla hedersmord eller annat hedersrelaterat våld på den kurdiska kulturen. Ska man då istället tala om en hederskultur och inte blanda in någon etnisk aspekt?

Eriksen tycker att släktbaserade bondesamhällen vid Medelhavsområdet är en bättre förklaring till hedersmord än uttrycket kurdisk kultur. Det finns tre band som skapar tillhörighet och moraliska förpliktelser, vilka alla helt eller delvis klipps vid migration. Genom detta vill Eriksen förklara Fadimes fall. Då Fadime växte upp i Sverige hade hon inga tankar på att bli bondmora med allt vad det innebär. Därmed var hon inte fast i den traditionella arbetsfördelningen, där kvinnan tar hand om barnen och hushållet medan mannen är ute på åkrarna. Fadime var oberoende av sina manliga släktingar, vilket var en fruktansvärd tanke för en machoman från medelhavsområdet, framhåller Eriksen. Till sist levde Fadime inte i en vi-gemenskap som var släktbaserad.⁴⁰ Begreppet hederskultur bör vara lika gångbart att hänvisa till som ett släktbaserat bondesamhälle vid medelhavsområdet, då de tre band som Eriksen

³⁷ Eriksen, Thomas Hylland, 2005, s.49.

³⁸ Ibid. s.50.

³⁹ Eriksen, Thomas Hylland, 2004, s.128.

⁴⁰ Ibid. s.128.

framhåller, skapar tillhörighet och moraliska förpliktelser. Emellertid bör försiktighet användas så att inte hela etniciteter utpekas.

2.1.2 Kultur kopplat till tradition

Precis som begreppet kultur är tradition vagt och mångtydigt. Båda begreppen användas flitigt i allmänt språkbruk. Mirjalissa Lukkarinen Kvist menar att en viktig aspekt av traditionsbegreppet är dess starka koppling till "folket" men också till kulturell och nationell identitet. Vidare menar Lukkarinen Kvist att tradition inte enbart ska ses som ett historiskt fenomen och därför är det viktigt att undersöka vilka funktioner de har idag. Eftersom traditioner ofta handlar om att referera till det förflutna är det viktigt att även uppmärksamma att de även skapas och upprätthålls för ändamål i nuet och i framtiden.⁴¹

Riyadh Al-Baldawi menar att kultur är "summan av genom livet inlärd traditioner och normer som dominerar och utvecklas genom historien hos en folkgrupp eller nation". Med andra ord menar Al-Baldawi att kultur består av traditioner och normer som är inlärd från födseln som ett arv från omgivningen.⁴² Kultur, tradition och normer är under ständig utveckling, dvs. att det sker en dynamisk utveckling. Att även se kultur som en inlärningsprocess gör att begreppet får två egenskaper, nämligen som dynamiskt och som inlärningsprocess.⁴³ Kulturens innehåll kan emellertid påverkas av olika faktorer som t.ex. geografiska och klimatiska läget, social och ekonomisk utveckling eller religion. Al-Baldawi framhåller att vårt sätt att leva, kommunicera och arbeta styrs medvetet eller omedvetet av kulturen.⁴⁴

2.2 Likhetstecknets logik

René León Rosales diskuterar hur kulturbegreppet har använts i debatten om mordet på Fadime Sahindal. När en specifik kultur avgränsas till en specifik etnisk grupp uppstår vad Rosales kallar likhetstecknets logik.⁴⁵ I debatten kan kulturbegreppet både vara problematiskt och användbart menar Rosales. Vid den problematiska delen framstår kulturbegreppet som något som upprätthåller hierarkiska skillnader, och kanske det mest relevanta för

⁴¹ Lukkarinen Kvist, Mirjalissa, 2005, s.123.

⁴² Al-Baldawi, Riyadh, Migration och familjestruktur, 2003, s.107.

⁴³ Ibid. s.108.

⁴⁴ Ibid. s.109.

⁴⁵ Rosales, René León, 2005, s.91.

hedersdiskussionen, förbises individuella variationer till förmån för social kategorisering.⁴⁶ Därmed har debatten gjort att alla män som anses tillhöra den kurdiska kulturen är potentiella mördare i hederns namn och alla kvinnor framstår som potentiella offer. Emellertid kan kulturbegreppet vara användbart då det medför respekt för likheter och skillnader mellan människor. Dessa likheter och skillnader kan utgöras av normer, värden, traditioner, livsstilar, tolkningsmallar och vanor.⁴⁷

Enligt Rosales undersökning av debattartiklar om mordet på Fadime Sahindal framstår dikotomisering av kultur och strukturella faktorer. Argument från dem som förespråkar en kulturell förståelse framhåller att kulturbegreppet är det mest relevanta verktyget för att förstå mordet på Fadime Sahindal. Därmed blir även kulturbegreppet relevant för övrigt hedersrelaterat våld enligt detta argument. Mikael Kurkiala är en av dem som står bakom detta argument och menar att det finns en uppsättning moraliska principer som i vissa kulturer skulle kunna legitimera hedersrelaterat våld.⁴⁸ Kurkialas försvar till varför en handling kan betraktas som kulturellt betingad beror på att handlingen går att legitimera utifrån vedertagna normer. Emellertid är kurdiska kulturen den enda avgränsningen, dvs. etnisk, framhåller Rosales.⁴⁹ Enligt likhetstecknets logik blir då kultur något som sammanfaller med etnicitet. Kurkiala menar alltså att det går att förstå dessa handlingar i hederns namn utifrån värderingar som finns i den ”kurdiska kulturen”. Enligt denna syn är man kurd för att man har en specifik kultur.⁵⁰ Konsekvenserna av denna logik blir som tidigare nämnts att hedersrelaterat våld och hedersmord blir något som gäller för alla kurder, oberoende vilka värderingar eller normer man egentligen delar. Denna logik skulle i sig innebära att alla svenskar skulle delar exakt samma normer och värderingar, vilket vi uppenbarligen inte gör, trots att vi kanske anses leva i en svensk kultur.

Genom att tolka Kurkialas teori utgör kulturbegreppet en central del för att förstår hedersrelaterat våld. Kurkiala menar att ett kulturbegrepp är att föredra framför andra förklaringar så som patriarkal strukturer.⁵¹ Men är det verkligen nödvändig behandla kultur och patriarkal strukturer som en dikotomi? Rosales framhåller att det inte borde vara någon kontroversiell tanken att värderingar och normer skulle påverka strukturer som finns i

⁴⁶ Rosales, René León, 2005, s.91.

⁴⁷ Ibid. s.91.

⁴⁸ Ibid. s.97.

⁴⁹ Ibid. s.97.

⁵⁰ Ibid. s.98.

⁵¹ Ibid. s.104.

samhället.⁵² Genom detta resonemang är strukturer med och formar normer och värderingar. Därmed uppstår ingen dikotomisering mellan kultur och patriarkala strukturer.

Rahmi Sahindal förnekar att modet på hans dotter skulle vara ett hedersmord. Detta är något som inte har förekommit i den ”kurdiska kulturen” de senaste femtio åren menar han. Trots detta uttalade han sig om att han hade sin heder och sina släktingar att tänka på.⁵³ Rahmi Sahindals sätt att resonera kan kopplas samman med värderingar och föreställningar om skam och heder. I vissa familjer och i vissa områden har dessa värderingar en stor betydelse för familjens sammanhållning. I föreställning om heder och skam är kvinnans sexualitet och beteende en del av mannens sociala status.⁵⁴

Genom Rahim Sahindals handlingar genereras en diskurs om förhållandet mellan familj och samhälle och kanske främst mellan kvinnor och män där hedern utgör ett centralt element. Rosales menar att logiken bakom Rahim Sahnidals handlingar borde vara ”hederskultur” och inte kopplas samman med ett adjektiv som antyder en viss etnicitet eller nationalitet, dvs. ”den kurdiska kulturen”.⁵⁵ Genom att använda sig av begreppet hederskultur behöver inte den etniska aspekten läggas in i resonemanget kring heder. Därmed blir det inte enbart kurder som anser att heder är viktigt för familjens anseende, och vidare kan man inte ta förgivet att alla kurder anser att heder utgör en del av deras familjeliv. Likhetstecknets logik verkar därmed inte vara något att föredra då det blir en generalisering av alla kurder som potentiella ”hedersmördare”.

2.3 ”De kulturella andra”

Edward Said menar att begreppet orientalism står för en uppsättning av stereotypa antagande vilka utgör västvärldens förhållningsätt till Mellanöstern. Orienten är därmed konstruerad som en motpol till västvärlden.⁵⁶ Said menar att syftet med denna diskurs blir att problematisera hur och varför vi i västvärlden har bestämda uppfattningar om hur människan i Mellanöstern tänker, tror och agerar. Detta trots att vi kanske aldrig träffat dem eller ens varit i länderna i fråga.⁵⁷

⁵² Rosales, René León, 2005, s.113.

⁵³ Ibid. s.106.

⁵⁴ Ibid. s.106.

⁵⁵ Ibid. s.110.

⁵⁶ Lindgren, Simon, Sociologi 2.0: samhällsteori och samtidskultur, 2007, s.182.

⁵⁷ Ibid. s.182.

Orientalismen berör därmed inte bara Orienten utan alla länder och människor som i givna sammanhang sorteras in under "de andra".⁵⁸ Said menar att orientalismen målat upp ord som annorlunda, underordnat och hotande för att skapa den mytomspunna Orienten. Därmed kan man identifiera sig med "vi" och "dem" och genast uppstår det motstånd mellan grupperna för att det ska kunna identifiera sig med sin grupp.⁵⁹ Kunskap som västerlänningar producerat om Orienten både legitimerar och möjliggör deras förtryck av "de andra".

Eftersom Orienten konstrueras av västvärlden ligger makten hos väst och Orienten blir liktydig med vad som är underordnat och främmande i förhållande till väst. Förståelsen av "de andra" kan därmed sägas handla om bilden av det egna självet. Diskursen om "de andra" står nämligen alltid i förbindelse med vår egen identitet, menar Said.⁶⁰ När det kommer till att definiera den "nära (svenska) kulturen" används ord som modern, civiliserad och välbekant medan den "avvikande kulturen" (de andra) omfattar beskrivningar som primitiv, traditionell och annorlunda.⁶¹ Den "nära (svenska) kulturen" går alltså att definiera utifrån att den "avvikande kulturen" (de andra) framstår som en motbild.

Begreppet tradition har inom sociologisk teoribildning kommit att stå som motsatts till modernitet. Att ställa tradition och modernitet mot varandra har i sig kommit att bli en tradition enligt Timothy W. Luke. De nya föreställningarna om det moderna konstrueras som en kontrast till de traditionella, gamla identiteterna⁶². Detta är samma konstruktion som Said framhåller då Orienten konstrueras som en kontrast till Europa. Det är den patriarkala mannen som har mest att förlora på moderniteten när det kommer till motsättningar mellan modernitet och tradition. Den auktoritet och ställning som mannen innehar i familjen och samhället i det förmoderna sammanhanget gå ofta förlorad i det svenska samhället. Han blir även den som möts med minst respekt och uppskattning i det nya samhället.⁶³

Masoud Kamali, professor i socialt arbete vid Mittuniversitetet och vid Centrum för multietnisk forskning vid Uppsala universitet, talar om en kulturmodell som han menar är ett kolonialt arv som håller sig fast i våra samhällen så länge våra institutioner och strukturer reproducerar ett "vi" och "dem" tänkande som varandras motpoler. Vidare menar Kamali att kulturmodellen är ett arv av den koloniala "orientalismen" vilket betraktades som en avvikelens

⁵⁸ Lindgren, Simon, 2007, s.183.

⁵⁹ Ibid. s.185.

⁶⁰ Ibid. s.187.

⁶¹ Gerel, Elisabeth, Mänkulturalism-för vem?: debatten om muslimska och kristna friskolor blottlägger värdekonflikter i det svenska samhället, 1999, s.20.

⁶² Ibid. s.25-26.

⁶³ Ibid. s.75.

kultur, eller med andra ord som en lågkultur som står i kontrast till den västerländska högkulturen.⁶⁴

När en fru mördas av sin man med invandrabakgrund betraktas gärningen som något ociviliserat, något som har med mannens kultur att göra framför den patriarkala strukturen. Däremot om en man med svensk bakgrund mördar sin fru av samma anledning, nämligen för att kvinna gjort motstånd till att ha ett kontrollerat liv och vägrat accepterat den patriarkala könsmaktsordningen där mannen är överordnad, beskrivs som familjetragedi, vansinne eller svartsjukedrama ect. Genom att hänvisa till förövarens och offrets kulturella och etniska bakgrund genererar och förstärks utanförskap och diskriminering och vi vidhåller därmed ett "vi" och "dem" tänkande, menar Kamali.⁶⁵

⁶⁴ Kamali, Masoud, *Media, experter och rasismen*, 2004, s.32.

⁶⁵ *Ibid.* s.32.

3 Hedersbegreppet

3.1 Våld under hedersflagg

Våld riktade mot kvinnor har förekommit i alla tider, i alla länder, i alla kulturkretsar. Redan på 1200-talet i Sverige instiftade Birger Jarl kvinnofridslagar vilka fortfarande drygt 800 år senare kvarstår med 200 kvinnojourer som resultat.⁶⁶ I Sverige går individens rättigheter före gruppens rättigheter. Människor inkorporeras som enskilda medborgare vilka besitter rättigheter och skyldigheter.⁶⁷

Det är ingen nyhet att det förekommer våld mot kvinnor i Sverige. Att bruka våld mot kvinnor och barn är en av de mest symboliskt laddade gränsöverträdelser i nutidens Sverige. Detta betyder emellertid långtifrån att sådant våld inte skulle förekomma bland infödda svenskar.⁶⁸ Vid Sveriges kvinnojourer finns det flera fall som visar på att "svenska" kvinnor hotas, trakasseras eller mördas av närstående, dvs. "helt vanliga kristna blåögda män". I Rosales bidrag i antologin *Bruket av kultur framhålls att ingen feminist, journalist eller åklagare skulle hänvisa till "den urgamla bondekulturen" vid kvinnofridsbrott som har utförts av infödda svenskar.*⁶⁹ Istället läggs förklaringar fram som vi kan förstå – t.ex. alkoholmissbruk, svartsjuka eller psykiska problem. Pernilla Ouis menar att mannens heder blir utmanad vid dessa missdåd, men att vi tenderar att inte tolka i dessa termer. Hon menar vidare att hedern kan stå på spel då dessa brott ofta grundar sig i mannens dåliga självkänsla och kontrollbehov.⁷⁰ Emellertid framställs inte mannen som en hjälte av sina släktingar.⁷¹

Hedersrelaterat våld och förtryck tillämpas i Sverige idag. Förtrycket mot kvinnors sexualitet kommer till uttryck genom bl.a. arrangerade äktenskap med olika grad av tvång och förväntningar om att den unga kvinnan ska vara oskuld vid äktenskapets ingående.⁷² Flickors och kvinnors heder och ärlighet är något som kommer hela familjen tillgodo. Denna heder måste då

⁶⁶ Larsson, Stieg, *Svenskt och osvenskt våld mot kvinnor*, 2004. s.116.

⁶⁷ Kurkiala, Mikael, *I varje trumslag jordens puls – Om vår tids rädsla för skillnader*, 2005, s.233.

⁶⁸ Sjögren, Annick, 2003, s.42-43.

⁶⁹ Rosales, René León, 2005, s.103.

⁷⁰ *Ibid.* s.234.

⁷¹ Gerle, Elisabeth, 1999, s.60.

⁷² Schlytter, Schlytter, Sara Högdin, Mariet Ghadimi, Åsa Backlund och Devin Rexvid, "Oskuld och heder - En undersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterad kontroll i Stockholm stad – omfattning och karaktär", 2009, s.9.

försvaras för att familjen inte ska dra någon skam över sig, om så med våld.⁷³ Mannens heder är beroende av kvinnans moraliska beteende och kyskhet. Om familjens kvinnor inte skulle sköta sig är det mannen som sitter med skammen. Inom hedersetiken förekommer en stark social kontroll där alla vet vad alla gör inom gruppen. Dåligt ryckte kan vara förödande för dem som lever inom hedersetiken.⁷⁴

Vid de hedersrelaterade brotten som har utförts i Sverige är det främst kurder som ligger bakom dessa brott. Därav har kurder blivit framstående i mediadebatten, vilket lätt kan misstolkas då plötsligt alla kurder blir potentiella hedersmördare. I Sverige bor det omkring 40 000 kurder vilka utgör en liten del av de 30 miljoner kurder över hela världen.⁷⁵ Det är inte i de mest religiösa familjer som dessa brott har utförts, utan i de mest traditionella (med referenser till kultur och heder). Många av de konflikter som flickor och kvinnor hamnar i handlar om att de väljer att leva ett mera individualistiskt västerländskt liv än vad hederns kollektivtänkande tillåter.⁷⁶

För att bli en respektabel man ska ens hustrus, dotters eller systems sexuella uppförande kontrolleras. För att kunna ha den kontrollen måste kvinnans beteende och mobilitet begränsas, vilket minskar interaktion med främmande män. Nawal El Saadawi framhåller hur en mans heder är garanterad så länge kvinnliga familjemedlemmar håller mödomshinnan orörd.⁷⁷

Unni Wikan framhåller att hedersproblematiken har varit återkommande i världshistorien. Den utveckling som har skett har inte alltid inneburit större tolerans och respekt för kvinnors eget värde, utan utvecklingen har varierat över tid och rum mellan och inom olika samhällen. Vidare pekar Wikan på hur det i Norden, liksom i delar av Mellanöstern och övriga världen, har skett en utveckling där kvinnans sexualitet kontrolleras intensivare. Kampen för jämställdhet visar sig bara gälla delar utav befolkningen, menar Wikan, och framhåller fall som Fadime, Sara och Pela.⁷⁸ I det nya Europa, som Wikan kallar det, florerar hederstänkandet och hon pekar på att det finns de forskare som menar att kvinnor i vissa etniska grupper i Europa löper större risk att utsättas för våld i hederns namn än i hemlandet.

Wikan skriver följande vad hedersmord och hedersförtryck innebär:

För att något ska kunna betraktas som hedersmord måste vissa kriterier uppfyllas. Det handlar om en kollektiv förpliktelse att tillvarata släktens eller familjens heder. Det

⁷³ Gerle, Elisabeth, 1999, s.67.

⁷⁴ Ouis, Pernilla, Rolad, Anne Sofie, Mulsim i Sverige, 2003, s.158.

⁷⁵ Appendix, Kurdiska organisationer: Rätten till liv och frihet är okränkbar, 2004, s.129.

⁷⁶ Ouis, Pernilla, 2003, s.234.

⁷⁷ Schlytter, Schlytter, Sara Högdin, Mariet Ghadimi, Åsa Backlund och Devin Rexvid, 2009, s.16.

⁷⁸ Wikan, Unni, En fråga om heder, 2005, s.59-60.

handlar om släktens rättigheter över individen och individens skyldighet att underkasta sig. Det handlar om en föreställning om att man kan "tvätta av sig skammen" genom att ta liv. Det handlar om makt och kontroll och om herravälde över kvinnors sexualitet. Det handlar om sträng hierarki vad gäller auktoritet och lydnad: yngre ska lyda äldre.⁷⁹

Wikan menar att hederskoden står för en värdegrund som getts överordnad betydelse. Dessa grundvärderingar kan man inte bryta mot, för då förlorar man sin heder.

Hedern ses som en laglig rätt att bli behandlad som jämbördig, dvs. att man har en personlig heder vilken inte kan öka utan bara försvinna och eventuellt återerövas. Då blir heder en fråga om antingen eller menar Wikan. Samtidigt framhåller Wikan att hedersbegreppet inte bara har en juridisk betydelse i bemärkelse av att bli behandlad som jämbördig, utan att hedern är något som är även är knutet till kollektivet. I detta kollektiv kan familjen, släkten, stammen eller klanen räkans in, och i vissa fall även nationen. Därmed har familjemedlemmarna en gemensam heder, där alla är ömsesidigt beroende av varandra och dess uppträdande. Ens personliga moraliska karaktärer är underminerad i relation till omvärldens⁸⁰ värderingar. Därmed ligger hedern i det yttre, hur omgivningen uppfattar familjen, och familjens ryckte blir därför A och O framhåller Wikan. Bara genom rykten kan en familjs heder och ära ödesläggas.⁸¹ Antingen har man heder eller så har man det inte – därmed blir hedersbegreppet något absolut.

3.2 Kollektivism VS Individualism

Det går att tala om två perspektiv när det kommer till synen på människans plats i förhållande till sin omgivning. Vid ett individbaserat tänkande framstår individens absoluta värde framför gruppens, medan vid ett holistiskt tänkande är individen bara en del av någonting större som fokuserar den sociala enheten som villkor för individens existens.⁸²

Att se individen utifrån ett kollektiv är vanligt förekommande i det som beskrivs som förmoderna och traditionella samhällen. Vid denna syn på människan får hon en plats och funktion i den större helheten.⁸³ De värdekonflikter som uppstår mellan individualism och kollektivism blir i många fall starkare för flickor än för pojkar.⁸⁴

⁷⁹ Wikan, Unni, 2005, s.39.

⁸⁰ Ibid. s.66.

⁸¹ Ibid. s.67.

⁸² Ahmadi, Nader, Om jaguppfattningens betydelse för tolkningen av sociala roller, 2003, s.25.

⁸³ Gerle, Elisabeth, 1999, s.126.

⁸⁴ Ibid. s.130.

Nader Ahmadi har valt att tala om individualism och kollektivism som två typer kulturer, vilka uppfattar människans och hennes relation till omvärlden ur två motsatta perspektiv.⁸⁵ Denna syn på kulturbegreppet väljer jag att koppla samman med Öhlander som talar om att kultur utgör en relationell process där relationen utgör tillhörande, likheter och skillnader. Den individbaserade kulturen och den kollektivbaserade kulturen utgör här skillnader sinsemellan om vad som uppfattas som eftersträvansvärt levnadsätt. Den relationella processen uppstår även då människor väljer att ansluta sig till och tillhöra en viss kultur. Likheten, som jag ser det, ligger i att båda perspektiven talar om för sina medlemmar hur man ska leva sitt liv. Även Ahrne, Roman och Franzen kan kopplas samman med Ahmadis syn på kultur där kultur och handling hör ihop. Jag väljer att göra denna koppling då jag anser att både den individbaserade kulturen och den kollektivbaserade kulturen förespråkar vissa handlingar för att kunna leva utefter dessa kulturer. Därmed utför människan ett eget val, medvetet eller omedvetet, för att passa in i dess kultur. Dessa två kulturella synsätt på människan, dvs. den individbaserade och den kollektivbaserade världsbilden, kan bidra till värdekonflikter mellan minoritetssamhället och majoritetssamhället.

Fereshteh Ahmadi Lewin och Bo Lewin vill påpeka att det finns skillnader mellan sociala gemenskaper som är individbaserade och sådana som är gruppbaserade. I dagens Sverige står individen i centrum för samhällets uppbyggnad. Därmed har människan som individ företräde framför människan som grupp. Som svensk förväntas man att bli bemött som individ och inte som företrädare för en hel släkt eller klan.⁸⁶ Emellertid finns det många samhällen som är uppbyggda tvärtom, dvs. med kollektivet i centrum där gruppen går före individen. Många invandrare, menar Fereshteh Ahmadi Lewin och Bo Lewin, har fostrats i kulturer av detta slag. Där är det självklart att gruppen går före individens behov, då den enskilda människan bara är en del utav något större. Därmed är människan en del av helheten och kan inte kopplas från gruppen, vilkens överlevnad prioriteras högre än individens välbefinnande.⁸⁷

Vidare vid distinktionen mellan individ och kollektiv kulturer finns det även en skillnad mellan skam- och skuldkulturer. När en individ lever i en skuldkultur har hon själv ansvar för sina handlingar. I en skuldkultur har den sociala kontrollen byggts in i individen, vilken styr samvetet och skräcken för den ångest som skapar skuld. Fereshteh Ahmadi Lewin och Bo Lewin menar att Sverige kan ses som ett exempel på en individualistisk skuldkultur. Vidare i skamkulturen är det i gruppen som den sociala kontrollen ligger.⁸⁸ Därmed kan man tala om en

⁸⁵ Ahmadi, Nader, 2003, s.52.

⁸⁶ Ahmadi, Lewin, Fereshteh, Bo, Lewin, 2003, s.141-142.

⁸⁷ Ibid. s.142.

⁸⁸ Ibid. s.143.

kollektivbaserad skamkultur. Denna syn på kulturbegreppet som framhålls vid skuld – och skamkulturer kan kopplas samman med Ahrne, Roman och Franzen vilka menar att kultur och handling hör ihop. Den sociala kontrollen som förekommer i både den skuldbaserade och skambaserade kulturen styr i detta fall människans handling. Givetvis har man alltid ett eget val om man vill utföra handlingen eller ej, men ens kultur kan påverka en både medvetet eller omedvetet.

Hos vissa invandrargrupper i Sverige får hedern en stor betydelse vilket kan förklaras med vad som har sagts om skamkultur och gruppbaserad identitet. Då Sverige ses som ett etniskt och kulturellt homogent land, som bygger på en individualistisk skuldkultur, har det uppstått ifrågasättande av såväl den sociala som den personliga identiteten. I en sådan konfrontation med ett obegripligt svenskt samhälle, menar Fereshteh Ahmadi Lewin och Bo Lewin, är det lätt att det uppstår en förstärkning av den ursprungliga identiteten, om än mot ett traditionellt håll. Rädslan att förlora den gruppbaserade gemenskapen kan – som vi sett – få drastiska följder.⁸⁹ Emellertid bottnar rädslan i att man inte förstår att familjebanden och familjeloyaliteten i det svenska samhället grundas på något annat än skamkulturen. Istället ser man individen, som genom att hävda sin identitet, hotar att splittra och skämma ut en primär grupp, oftast familjen. Detta var, hävdar Fereshteh Ahmadi Lewin och Bo Lewin, vad Fadime Sahindals far upplevde.⁹⁰

Som belyst ovan finns en skillnad mellan skuld- och skamkultur i relation till individbaserade och gruppbaserade kulturer. Emellertid står både skam och skuld för något fördömande. Skam utgår dock från omgivningen medan skuld utgår från människans inre samvete. Begreppet heder i relation till hedersrelaterat våld kan förstås just med hänvisningen till ett kollektivt tänkande där gruppen är det primära.

3.3 Värdekonflikt/Värdegemenskap

Mötet mellan två värdegrunder som framförallt skapas i synen på kvinnors frihet och sexualitet är ett komplex möte menar Astrid Schlytter, Sara Högdin, Mariet Ghadimi, Åsa Backlund och Devin Rexvid i sin rapport Hedersrelaterat förtryck och våld i Stockholm stad 2009. Vidare menar de att mötet blir komplext inte bara på grund av olikheterna mellan de två värdegrunderna, utan också som följd av likheterna mellan dem, vilka ligger i ett gemensamt historiskt arv. I Sverige såväl som övriga västvärlden har kvinnans kyskhet varit en stark norm då hon ska avstå

⁸⁹ Ahmadi, Lewin, Fereshteh, Lewin, Bo, 2003, s.143.

⁹⁰ Ibid. s.151.

från föräktenskapligt samliv. De förändringar som har skett vid kvinnors villkor i Europa, framgår av rapporten, är en produkt av allmänna förändringar vilka bl.a. utgör särskilda reformer för kvinnor som t.ex. rösträtt och rätten till utbildning. År 1960, då p-pillret lanserades på marknaden i Europa och USA, blev en milstolpe i kvinnors historia. Kontrollen av barnafödandet har genererat förändring för såväl kvinnors livsvillkor som för ungdomars sexualitetsmönster.⁹¹

Intensiva värdekonflikter om vad det goda livet innebär blir lätt synliga när man talar om kvinnans roll och uppgift i livet.⁹² Det är inte bara kulturella bakgrunder som styr synen på relationen mellan män och kvinnor. Utbildningsnivå, personliga erfarenheter, hur pass integrerad man är i samhället är också viktiga faktorer.⁹³ Skillnader förekommer även mellan första och andra generationens invandrare. Bland andra generationens invandare finns större kontaktnät mellan olika religiösa och etniska grupper.⁹⁴ Första generationen invandrare blir osäkra i mötet med det svenska samhället framhåller Pernilla Oius. Då mannen inte får något jobb blir familjen den enda sfären där mannen kan ha riktigt kontroll. Rädslan att det svenska samhället ska ta "ifrån" dem familj, hustrun och barnen gör att de blir våldsamma.⁹⁵

Det finns en växande grupp muslimer, framförallt bland den yngre generationen, som menar att kärleken måste vara centrala då ett äktenskap ska ingås. Här är det inte ovanligt att det uppstår värdekonflikter mellan första och andra generationens invandrare. Det är bl.a. i denna konflikt som det går att bevittna hedersrelaterat våld. Den yngre generationen anklagas för att vilja leva en "svensk livsstil" vilket går emot familjens normer.⁹⁶

Just de olika synerna på kvinnan och det goda livet kan skapa värdekonflikter.⁹⁷ Under en kort tid har Sverige fått nya medborgare vilka alla bär med sig olika traditioner. Den invandringspolitik som Sverige har fört har skapat etnokulturell segregation menar Elisabeth Gerle. Olika kulturella värderingar kan i sin tur förorsaka konflikter av olika slag.⁹⁸ Pga. den stora mångfalden av traditioner i Sverige kan både värdegemenskaper och värdekonflikter uppvisas. Vidare bör kulturella konflikter och gemenskaper ses i det större sammanhanget av moderniserings och globaliseringsprocesser. Begrepp som modernt, modernitet och homogenitet återspeglas i den svenska självbilden. Värdekonflikter uppstår då denna självbild bryts upp av

⁹¹ Schlytter, Schlytter, Sara Högdin, Mariet Ghadimi, Åsa Backlund och Devin Rexvid, 2009, s.14.

⁹² Gerle, Elisabeth, 1999, s.59.

⁹³ Ouis, Pernilla, 2003, s.185.

⁹⁴ Ibid. s.187.

⁹⁵ Ibid. s.176.

⁹⁶ Ibid. s.228.

⁹⁷ Gerle, Elisabeth, 1999, s.9.

⁹⁸ Ibid. s.12-14.

individer som ifrågasätter just modernitetens homogenitet från såväl förmoderna, antimoderna, som senmoderna perspektiv. Vid stora förändringar i människors liv där identiteten blir ifrågasatt kan traditionella beteendemönster och ideal ses som en trygghet i en föränderlig värld. Detta kan i sin tur leda till att personer som i sina hemländer inte alls var speciellt traditionella blir det i det nya landet då dessa traditioner blir något som man kan identifiera sig med. Emellertid är såklart människor olika och därmed förekommer det de fall som aktivt bejaktar det nya och försöker tillägna sig det nya landets seder och vanor.⁹⁹

Många immigranter upplever västvärldens kvinnosyn som slapphänt och nervärderande. Enligt denna värdekonflikt blir kvinnan till en "hora". Tvärtemot uppfattar det moderna västerlandet att kvinnan blir förtyckt i det traditionella samhället. Ofta förstärks dessa fördomar då man inte vill förstå "den andre".¹⁰⁰

⁹⁹ Gerle, Elisabeth, 1999, s.19-20.

¹⁰⁰ Ibid. s.144.

4. Två perspektiv på hedersrelaterat våld

I följande kapitel skall två perspektiv på hedersrelaterat våld presenteras - en kulturell förståelse och en feministisk förståelse. Det första perspektivet vill förklara hedersrelaterat våld genom en universell och asymmetrisk relation mellan kvinnor och män, medan det andra perspektivet vill lägga fokus på kulturspecifika skillnader vid synen på kön i olika kulturella gemenskaper. Det är just dessa två perspektiv som har belysts mest, såväl inom media som inom den akademiska världen. I det första perspektivet presenteras Mikael Kurkialas, kulturanthropolog vid Uppsala universitet, och Unni Wikmans syn på hedersrelaterat våld vilket de menar har med kulturen att göra. Även Babak Rahimis, redaktör för Sverige mot rasism och ansvarig utgivare för antirasistiska tidskriften Mana, kulturella perspektiv kommer att analyseras genom hans artikel "Den äktsvenska hederskulturen" i Sydsvenskan 28 maj 2007. Senare presenteras det feministiska perspektivet vilket menar att det universella patriarkatet ligger till grund för hedersrelaterat våld. Här har boken "Debatten om hedersmord – feminism eller rasism" samlat ett antal forskare, vilka framför sina åsikter och teorier om hedersrelaterat våld.

I Rahmi Sahindals domslutsdokument till rättegången sa han att han hade sin heder och sina släktingar att tänka på. Samtidigt förnekar han att mordet är att betrakta som "hedersmord" vilket han förklara är något som inte förkommit i den kurdiska kulturen på över 50 år.¹⁰¹ Följande går att utläsa från rättegången;

"Det har spekulerats i att detta skulle vara ett hedersmord, säger försvarsadvokaten.

"Nej, det stämmer inte, jag är inte ute efter heder i Sverige....Hon har förolämpat mig, och så har jag gått iväg och skjutit henne".¹⁰²

Samtidigt hävdade ett flertal kvinnor, huvudsakligen med rötter i Mellanöstern, att visst finns det en koppling till kulturellt hedersmord. Mördaren hyllas som hjälte och mordet legitimeras utav vedertagna normer, där mördaren varken fördöms eller stigmatiseras.¹⁰³ Hur ska då kulturbegreppet ses i relation till hedersrelaterat våld?

¹⁰¹ Rosales, René León, 2005, s.108.

¹⁰² Wikan, Unni, 2005, s.116.

¹⁰³ Kurkiala, Mikael, 2005, s.179.

4.1 Kulturell förståelse av hedersrelaterat våld

Mikael Kurkiala var en av dem som hävdade att mordet på Fadime måste ses utifrån ett kulturellt förhållande. Kurkiala förespråkar inte en statisk, evig och oföränderlig kulturförståelse, utan ser snarare kulturen som en dynamisk process. Kultur står för de värderingar, förställningar och tolkningar vilka binder samman människor i gemenskaper, menar Kurkiala. Dessa värderingar och föreställningar utmynnar sedan i ett norm- och moralsystem, vilket visar vad som är normalt, naturligt, onormalt och onaturligt.¹⁰⁴

Kurkiala förespråkar alltså den s.k. kulturmodellen när det kommer till hedersrelaterat våld och förtryck. I sitt debattinlägg *Den stora skräcken* för skillnader påstod Kurkialas att debattörerna för andra linjer än kulturmodellen förnekade skillnader och hade en "panisk skräck" för skillnader.¹⁰⁵ Den enda skillnaden som tillkännages offentligt är den mellan könen, menar Kurkiala, och han beskyller den svenska diplomatin för feighet och konflikträdsla.¹⁰⁶ Kurkiala ställer sig negativt till påståendet att hedersrelaterat våld och annat våld i grunden ska vara identiskt och format av samma struktur. Vidare menar han att skillnaden mellan hedersrelaterat våld och andra former av våld mot kvinnor ligger i logiken vilken styr våldet.¹⁰⁷

Rädslan att tala om "de andras" kultur blir tydlig då det framstår som politiskt och etiskt oproblematiskt att belysa kulturella dimensioner av grupper som består av "oss" men farligt och problematiskt när det handlar om människor som identifieras som "de andra", menar Kurkiala. Att påstå att hedersrelaterat våld beror på en kollektiv delad värdegrund ses som problematiskt och i vissa fall som främlingsfientligt.¹⁰⁸ Kulturbegreppet har anlagats för att reducera individuella egenskaper och avvikelser hos "de andra". Därigenom framstår "de andra" som människor som bara reproducerar förfädernas traditioner. Kurkiala menar att denna kritik är relevant men att kulturbegreppet är nödvändigt för samhällsanalysen då begreppet riktar uppmärksamheten mot vad människor tolkar som betydelsefullt i sina liv och tillskriver sin värld en mening. När de betydelserna delas av andra kan man tala om värdegemenskap eller kultur,

¹⁰⁴ Kurkiala, Mikael, 2005, s.17.

¹⁰⁵ Larsson, Stieg, 2004, s.116.

¹⁰⁶ Kurkiala, Mikael, 2005, s.23.

¹⁰⁷ Ibid. s.24.

¹⁰⁸ Ibid. s.79.

hävdar Kurkiala. Emellertid framhåller han att det inte går att dra några skarpa gränser mellan olika kulturer.¹⁰⁹

När Kurkiala diskuterar kulturbegreppet visar han att det kan användas på två olika sätt, nämligen som det estetiska vilket kopplas samman med "kultur och nöje" och som det sociologiska och antropologiska vilket kopplas samma med "samhälle". Det senare ser kulturbegreppet som står för det normativa, en föreställningsvärld och ett moralsystem. Det är den senare beskrivningen som ligger till grund för hans diskussion om hedersrelaterat våld, vilket handlar om hur människor som kollektiv tolkar och tillskriver sin värld och sitt liv dess mening.¹¹⁰ Samtidigt betonar Kurkiala att allt inte är kultur. Vidare menar han att varje värdegemenskap eller kultur rymmer avvikelser där handlingar och tolkningar inte kan förklaras med kultur.¹¹¹

Att bortse från den kulturella förklaringsmodellen marginaliserar mordet på Fadime Sahindal genom att likställa det med andra övergrepp mot kvinnor, menar Kurkiala. Genom att hänvisa till feministisk förklaring blir de utsatta flickorna nonchalerade.¹¹² Konsekvenserna av detta blir att kvinnor som lever inom hederskultur sorteras in bland alla övriga kvinnor vilket gör att de inte betraktas som en särskild kategori.¹¹³ I Sverige finns det en tendens att förtyliga kulturella skillnader, menar Kurkiala, vilket leder till en kultursyn som separerar kultur från subjekt. Därmed blir kulturen till ett objekt som ligger utanför människan, alltså någonting hon kan välja själv om hon vill ha eller ej. Vid denna syn likställer Kurkiala kultur med en handelsvara som vi antingen köper eller förkastar. Det är bara genom denna ytliga kultursyn som det är förstälgt att inte hänvisa till kulturens djupdimensioner när det handlar om att förklara fenomen som hedersrelaterat våld, menar Kurkiala.¹¹⁴ Vidare menar han att kulturer inte agerar eller har en självständig existens, utan är en konstruktion. Denna konstruktion ses som ett analytiskt verktyg för att förklara människors handlingar, föreställningar och moraliska val. Att säga att allt som människor gör är kultur skulle underminera begreppets innebörd eftersom ju fler fenomen begreppet täcker in desto oklarare blir det, menar Kurkiala.¹¹⁵ När ett kollektiv delar en värdegrund går det därigenom att legitimera vissa handlingar då denna värdegrund, denna

¹⁰⁹ Kurkiala, Mikael, 2005, s.79.

¹¹⁰ Ibid. s.85.

¹¹¹ Ibid. s.86.

¹¹² Larsson, Stieg, 2004, s.113-114.

¹¹³ Kurkiala, Mikael, 2005, s.179.

¹¹⁴ Ibid. s.97.

¹¹⁵ Ibid. s.99.

”kultur”, kan ge förståelse för handlingarna. Handlingarna ger då uttryck åt de bakomliggande värderingarna, hävdar Kurkiala.¹¹⁶

Den feministiska linjen får kritik för att vara motsägelsefull då de förespråkar att uppdelningen mellan könen är förtryckande, och i de mest radikala kretsarna vill man dekonstruera könsdikotomin helt. Då ska varje individ bemötas som individ och inte som en företrädare av ett kön. Samtidigt hänvisar feministerna till denna dikotomi för att legitimera könskvotering eller för att förklara våldet i samhället, framhåller Kurkiala.¹¹⁷

Enligt Kurkiala finns det alltså en värdegemenskap som legitimerar hedersrelaterat våld. Den som agerar i hederns namn kan åberopa argument för att legitimera sin handling vilka accepteras inom värdegemenskapen. Det är denna värdegemenskap som skiljer sig från våld mot kvinnor i Sverige, då mord och misshandel ses som ett brott mot den moraliska förordningen. Ytterligare framhåller Kurkiala att hedersrelaterat våld inte kan ses som något universellt våld mot kvinnor då även män, om än sällan, utsätts för hedersrelaterat våld.¹¹⁸ Logiken bakom hedersrelaterat våld är formad av kulturella föreställningar om relationen mellan kön och heder. Detta menar Kurkiala är en förklaring till varför hedersrelaterat våld skiljer sig från andra former av våld mot kvinnor.¹¹⁹

Unni Wikan ser också hedersrelaterat förtryck som ett kulturellt fenomen. Hedersbegreppet måste förstås utifrån att det har olika innehåll och tillämpas på olika sätt hos folkgrupper i världen. Emellertid framhåller Wikan i sin bok *En fråga om heder* att hon undviker att säga ”kulturer” eller ”samhällen” trots att hon menar att man skulle kunna göra det. Varför hon undviker att säga kulturer hänvisar hon till att sådana formuleringar lätt leder till generalisering av individer inom en kultur eftersom att alla individer i gruppen troligtvis inte agerar likadant.¹²⁰ Varför Fadime Sahindal mördades berodde på att mördaren var besatt av föreställningar om heder och skam, vilket går att referera till en kultur. Utifrån det kulturella perspektivet framsätts handlingen som förnuftig och rationell där man kan rentvå sig skammen genom att ta sin dotters liv, framhåller Wikan. Att få bort skammen kräver att det finns en förbifallande publik, då skammen i detta sammanhang ses som ett offentligt fenomen framhåller Wikan.¹²¹ Varför det inte går att likställa hedersrelaterat förtryck med t.ex. svartsjukedrama beror på att

¹¹⁶ Kurkiala, Mikael, 2005, s.207.

¹¹⁷ Ibid. s.116.

¹¹⁸ Ibid. s.183-184.

¹¹⁹ Ibid. s.186.

¹²⁰ Wikan, Unni, 2005, s.20.

¹²¹ Ibid. s.21.

hedersförtrycket kväver makt och kontroll. En kontroll över individen att inkorporera sig under de kollektiva rättigheterna.¹²² Det går inte att likställa hedersrelaterat förtryck med svartsjukedrama hävdar Wikan då detta är fel slutsats och hänvisar till att hedersrelaterat förtryck och mord kräver en publik av meningsfränder.

Ytterligare en skillnad som Wikan vill peka på är att inom hederstänkandet kan man döda sitt barn för hederns skull, vilket beror på att det är ett kulturellt fenomen.¹²³ Det är pga. hederskulturen som mord på en familjemedlem kan ses som den enda utvägen. Fadime Sahindal mördades av sin far för att hon hade valt en svensk-iransk pojkvän, Patrik Lindesjö, utan familjens godkännande. Även att hävda rätten till ett eget liv, vilket Fadime Sahindal gjorde, går emot hederskulturen. Rahmi Sahindal sa till polisen att hans dotter var en hora men att "problemet är slut nu".¹²⁴ Hedersrelaterat våld handlar om kollektivets rättigheter framför individens vilken ska underkasta sig för familjens heder. Vidare menar Wikan att Rahmi Sahindal var ett offer för en "kultur" vilken legitimerar att han ska kontrollera, bestämma, straffa och inte tillåta några utmaningar mot hedern, sin egen heder, vilken han inte äger själv. "Han är bara delägare, han förvaltar en del i en gemenskap där var och en förväntas ta ansvar för sin del – för det gemensamma skulden. Kollektivet tar struhtag på individen."¹²⁵ Vidare uttrycker Wikan sig att de som lever inom hederskulturen är offer för ett system "som offerar individen på kollektivets altar."¹²⁶ Framförallt vill Wikan framhålla att hedersrelaterat våld handlar om tradition och inte religion.¹²⁷

Kultur, makt och tradition är alltså problemet. Med "kultur" menar vi värderingar, ståndpunkter, idéer, alltså det som ligger "bakom" handlingar och som tar sig uttryck i beteenden. "Kultur är vad man ser med, inte vad man ser", lyder en definition. "Hedern är viktigare än mitt eget kött och blod" är ett sätt att finnas till på – en bit kultur, för det handlar om vilka glasögon man har på sig. Om man ser igenom just dessa, är heder viktigare än ens dotters liv – under vissa omständigheter. [...]. Antingen hedersmord är på väg ut ur kulturen, som i vissa samhällen, eller på väg in, som i andra samhällen

¹²² Wikan, Unni, 2005, s.22.

¹²³ Ibid. s.25.

¹²⁴ Ibid. s.19.

¹²⁵ Ibid. s.22.

¹²⁶ Ibid. s.22.

¹²⁷ Ibid. s.80.

(Norden till exempel) handlar det om människors aktiva strävande, på gott och ont.¹²⁸

Vidare menar Wikan att kulturen är föränderlig då både strukturer och tänkesätt kan förändras och menar på att Fadime Sahindal var ett bra exempel på hur en kultur genomgår en förändring. Vid denna diskussion framhåller Wikan även att förändringarna inte bara handlar om kvinnors kamp för frihet, utan det handlar om en kamp för mänskliga rättigheter som försvaras av båda könen.¹²⁹

Nyamko Sabuni, Sveriges nuvarande integrations och jämställdhetsminister, har beslutat att flytta hedersrelaterade frågor från integrations- till jämställdhetsavdelningen.¹³⁰ Därmed ska inte hederskultur kopplas samman med etnicitet utan blir en fråga om jämställdhet. I Sabuni bok Flickor vi sviker – om hederskultur i Sverige poängtera hon att heder inte har med invandrarskapet i sig att göra, utan att det beror på en heders- och oskuldkultur, traditioner vi ej kan acceptera.¹³¹ Kvinnoförtryck förekommer över hela världen, men Sabuni framhåller att de former, uttryck och sedvänjor vilka förtryckarna rättfärdigar sina handlingar igenom skiljer sig åt.¹³²

4.2 Feministisk förståelse av hedersrelaterat våld

Patriarkatet är ett globalt fenomen och hedersetikern kan ses som en av patriarkatets brutala dimensioner.¹³³ Idris Ahmedi menar att hedersrelaterat våld ska ses ur ett feministiskt teoretiskt perspektiv, dvs. att hedersrelaterat våld ska ses i relation till en patriarkalisk ordning som åberopar heder vid rättfärdigandet av våld eller mord i hederns namn. Patriarkalismen är ett universellt fenomen som existerar i såväl västvärlden som Mellanöstern och Kurdistan och kan därmed inte åberopa just en särskild kultur. Ahmedi menar även att kulturen inte ska ses som något homogent, statiskt eller att den har inneboende och över tid permanenta egenskaper. Samtidigt erkänner Ahmedi att det feministiska perspektivet kan uppfattas som problematiskt då hedersrelaterat våld likställs med våld mot kvinnor av andra slags motiv än heder. På ett praktiskt plan kan det innebära att inte extraordinära åtgärder behövs för att bekämpa hedersrelaterat våld.

¹²⁸ Wikan, Unni, 2005, s.92.

¹²⁹ Ibid. s.92.

¹³⁰ Rahimi, Babak, Den äktsvenska kulturen, Sydsvenskan, 28 maj 2007, senast besökt 2009-05-11.

¹³¹ Sabuni, Nyamko, Flickor vi sviker – om hederskultur i Sverige, 2006, s.7.

¹³² Ibid. s.10.

¹³³ Rizvi, Javeria, Debatten om hedersmord är toppen av ett isberg 2004, s.19.

Emellertid, menar Ahmedi, att det endast skulle uppstå om man bortser från skillnaden mellan hederspatriarkalism och annan form av patriarkalism.¹³⁴

När Fadime Sahindal mördades i Uppsala mördades ungefär samtidigt den unga svenska Melissa Nordell i Åkersberg i sitt hem av sin före detta pojkvän. (Se fallbeskrivning i bilaga 1) De unga kvinnorna liknade varandra då bägge var ambitiösa kvinnor som ville leva ett självständigt liv som individer. Det som skiljde dem åt var att Fadime Sahindal ville leva tillsammans med den pojkvännen hon själv hade valt, medan Melissa Nordell inte längre ville leva tillsammans med sin pojkvän utan fortsätta ett liv utan honom. I bägge fallen tas deras liv av en man som inte kunde acceptera deras livsval, bägge morderna var planerade sedan en längre tid tillbaka, Fadime Sahindals far blev uppmuntrad av manliga släktingar medan Melissa Nordells pojkvän fick hjälp av en manlig släkting.¹³⁵ I de fall där mördaren haft en svensk bakgrund läggs ofta förklaringar fram som går utanför det normala beteendet, såsom alkoholproblem, svartsjuka eller psykiska problem. Om mördaren istället skulle haft en utländsk härkomst är det betydligt oftare som paralleller till kultur och religion uppstår.¹³⁶

Anhängare av den patriarkala linjen anser att orsaken till hedersrelaterat våld är manligt kontrollbehov av kvinnan, inte bara sexuellt utan även kvinnors självbestämmande över sin kropp och sitt liv. Detta ses i sin tur som ett globalt fenomen, med andra ord inte något kulturspecifikt problem. Stieg Larsson menar att enligt denna förklaringsmodell är mordet på Melissa Nordell och Fadime Sahindal förstaeliga, och därmed finns det inga skillnader mellan flickornas öden.¹³⁷

I båda fallen handlade det om äldre mäns kontrollbehov av yngre kvinnor som befann sig i en frigörelseprocess, där båda fallen bestraffades med mord. Även kön och sexualitet spelade framträdande om än skilda roller, där kvinnan hade upplevt växande obehag och dödshot. Emellertid finns det även skillnader mellan fallen då mordet på Melissa, enligt domstolens bedömning, var ett grymt tortyrmord och ett "vansinnesdåd" uppbyggt på svartsjuka. Pojkvännen kunde inte acceptera att Melissa ville gå sin egen väg och bryta upp med honom. I Fadimes fall kunde inte hennes far acceptera att hans dotter ville gå sin egen väg och forma en framtid utanför faderns vilja. Dock benämns Fadimes mord inte som något "vansinnesdåd" utan det var ett "kulturellt betingat hedersmord" vilket förekom i den kurdiska kulturen.¹³⁸

¹³⁴ Ahmedi, Idris, Den politiserade debatten hedersmord, 2004, s.62.

¹³⁵ Twana, Tara, Upp till ytan, 2004, s.68.

¹³⁶ Ibid. s.69.

¹³⁷ Larsson, Stieg, 2004, s.108.

¹³⁸ Ibid. s.101.

I boken *Debatten om hedersmord – feminism eller rasism* skriver Larsson i sitt inlägg "Svenskt och osvenskt våld mot kvinnor" att det systematiska våld som förekommer mot kvinnor betraktas aldrig som ett "kulturellt problem" i Sverige. Larsson menar att det i samband med kvinnomisshandel där förövaren och offret är av svensk bakgrund finns det inga debattörer som försöker förklara mordet på Melissa ur ett kulturanthropologiskt eller bredare kulturellt perspektiv. De förklaringarna tillfaller istället "invandrarna", "kurderna" eller "muslimerna" vilka studeras i relation till den svenska kulturen.¹³⁹ Dock finns det argument från den kulturella förståelsen att det är en väsentlig skillnad mellan Fadimes och Melissas mord, nämligen att i Fadimes fall uppmuntrades mordet av släkt, familj och vänner i den närstående kretsen. Detta skulle alltså upprätthålla skillnaden vilket gör mordet på Fadime till ett kulturellt präglat hedersmord och mordet på Melissa framstår bara som ett "vanligt" mord. Larsson menar emellertid att denna tes inte är sann då mordet på Melissa uppmuntrades av individer i gärningsmannens vänkrets. Melissas pojkvän fick även hjälp vid uppstädningen av brottsplatsen och undanröjandet av Melissas kvarlevor.¹⁴⁰

4.2.1. Kritik mot kulturmodellen

Vid debatten om hedersrelaterat våld och hedersmord i Sverige har kulturmodellen varit den dominerande förklaringen. Mordet på Fadime Sahindal berodde på hennes fars kulturella bagage från den kurdiska delen av Turkiet. Masoud Kamali menar om de som la fram detta argument var konsekventa så borde följande slutsatser dras, nämligen att pappan handlade efter sin kulturella övertygelse och då borde arrestera kulturen. Eftersom att det var kulturen som tvingade honom att begå brottet borde alltså kulturen bära skulden. Ett ytterligare problem som Kamali ser det är hur kulturmodellen gör en grov generalisering. Genom att hänvisa till kulturmodellen gör att alla som kommer från ett visst kulturellt område är produkten av en viss kultur. Därmed måste de uppvisa samma handlingsmönster och egenskaper. Kulturen står då för bestämda normer, värderingar, tro och symboler vilka bestämmer individens handlingar. Kamali menar att en sådan kulturell determinism, dvs. att människans vilja är orsaksbestämd, borde fränta individen allt ansvar och självbestämmande eftersom alla handlar utifrån sina kulturella övertygelser och normer. Verkligheten är istället mycket mer komplicerad än de koloniala modeller, menar Kamali, som placeras på "de andra" och hänvisar till folk med "andra kulturer" i bagaget.¹⁴¹ Kamali

¹³⁹ Larsson, Stieg, 2004, s.102.

¹⁴⁰ Ibid. s.102.

¹⁴¹ Kamali, Masoud, 2004, s.22-23.

framhåller en bra liknelse till att förklara varför personer med svensk bakgrund begår pedofilbrott. Enligt kulturmodellen går det att säga att pedofili ingår i den svenska kulturen då de flesta som har anmälts eller lagförts för pedofili har svensk bakgrund. Ett sådant påstående är lika grundlöst som alla andra påstående som generaliserar och kulturaliserar kriminella handlingar.¹⁴² Genast känns den kulturella modellen mer motbjudande när det kommer att handla om "ens egna" och inte "de andra". I hedersdebatten blev den kurdiska kulturella identiteten detsamma som "de andra" och därav motpolen till den svenska identiteten.

Den kulturella modellen nonchalerar kontexten för människans handlingar.¹⁴³ Hedersetiken kan förklaras om man studerar den utifrån feministiskt perspektiv. Det moraliska ramverket som ligger till grund och rättfärdigandet för hedersetiken är en genusordning där kvinnan är underordnad mannen.¹⁴⁴

Begreppet kultur har i viss mån ersatt begreppet ras eftersom, nu som då, delas folk in i bestämda grupper. Att dela in människor i kulturella kategorier framkallar dikotomier som högt/lågt, primitiv/progressiv, human/inhuman, kvinnorförtryckande/jämställdhetssträvande osv. Detta gör att vi får vissa tankar och föreställningar om varandra och påverkar i sin tur våra attityder gentemot varandra.¹⁴⁵

Diana Mulinari framlägger ett intressant resonemang i sin artikel "Hon dog för att hon ville bli svensk". Hon hävdar att Fadimedabatten ganska lite handlar om unga kvinnors utsatthet och huvudsakligen handlade om en osäker svensk identitet. Med detta menar Mulinari att det handlade om att konstruera en kollektiv tillhörighet genom att kontrastera sig mot invandrarmännen.¹⁴⁶ Därmed lever vi-och-dem-tänkande vidare då vi svenskar konstruera en tillhörighet utifrån invandrarna. Mulinari menar att vi därmed har sett en övergång från biologisk rasism till kulturell rasism.¹⁴⁷ Vidare menar hon att vi måste vara uppmärksamma på att Sverige kännetecknas just av skillnaderna mellan "vi" och "dem", det vill säga skillnaden mellan patriarkala kulturer och den överlägsna svenska kulturen med dess jämställdhetsideal.¹⁴⁸ Det Mulinari vill påpeka är att kulturpraktiker är komplexa, spänningsfyllda och ambivalenta vilka ständigt förändras.¹⁴⁹

¹⁴² Kamali, Masoud, 2004, s.23.

¹⁴³ Ibid. s.29.

¹⁴⁴ Ahmedi, Idris, 2004, s.59.

¹⁴⁵ Ibid. s.63.

¹⁴⁶ Mulinari, Diana, Hon dog för att hon ville bli svensk, 2004, s.81.

¹⁴⁷ Ibid. s.81.

¹⁴⁸ Ibid. s.82.

¹⁴⁹ Ibid. s.88.

Vidare framhåller Mulinari att hon har svårt att förstå vad som i grunden skiljer "hedersmord" från "barnmord", "hustrumord" eller "sambomord". Alla dessa mord kännetecknas av närhet, kärlek och intimitet mellan förtryckaren och den förtryckta. Hon menar att genom att tala om "hedersmord" skymmer mera än vad det belyser. Att tala om den kurdiska kulturen eller om invandrarflickor i patriarkala miljöer osynliggör att det svenska samhället är patriarkaliskt. Prostitution, diskriminering pga. kön och våld mot kvinnor utgör en vardag för landets kvinnor.¹⁵⁰

Bernardita Nuñez skriver i sitt bidrag till boken "Debatt om hedersmord – feminism eller rasism" om hur den stereotypiska uppdelningen mellan svenska män och invandrar män leder till ökad rasism och diskriminering. Då orsaken till våld mot kvinnor i ena hand förklaras genom mäns överordning och i andra hand förklaras genom invandrarens kulturella bakgrund, rymmer en institutionell diskriminering hävdar Nuñez. Därmed blir invandraren som kulturbärare underordnad den etniska svensken.¹⁵¹ Våld som utövas av män med invandrabakgrund blir då något primärt annorlunda än när etniskt svenska män slår. Faderns övergrepp ska likställas med andra avvikande beteende i det svenska samhället som pedofili och incest. Ur detta perspektiv saknar hedersmord, precis som incest och pedofili, all legitimitet i kulturspecifika traditioner.¹⁵²

Larsson menar att kulturmodellen endast förklarar formen av förtrycket – inte orsaken. Förtrycket kan te sig annorlunda mellan indiska kvinnobränningar, sicilianska hedersmord och svenska lördagsmisshandel. Kulturen i sig förklara däremot inte orsaken till varför världens kvinnor misshandlas, mördas, omskärs. Detta kan snarare förklaras genom att män i patriarkala samhällen förtrycker kvinnor. Emellertid kan även detta våld riktas mot manliga homosexuella, vilka anses hota den manliga identiteten och överhögheten.¹⁵³ Om problemet är den kurdiska kulturen är det just den kurdiska kulturen som ska bekämpas, vilket bl.a. Sverigedemokraterna och Nationaldemokraterna hävdar. Grunden i deras resonemang är att det förekommer ett "kulturellt krig" vilket styr våra mänskliga handlingar.¹⁵⁴ Ur denna synvinkel skulle kulturmodellen få en rasistisk klang.

¹⁵⁰ Mulinari, Diana, 2004, s.89.

¹⁵¹ Nuñez, Bernardita, Köns – och etnicitetsperspektivet saknas, 2004, s.95.

¹⁵² Kurkiala, Mikael, 2005, s.178.

¹⁵³ Larsson, Stieg, 2004, s.117.

¹⁵⁴ Ibid. s.117.

5. Analys och avslutande diskussion

5.1 Kultur,- och hedersbegreppet

Efter att ha fått en vidare inblick i det socialantropologiska och det sociologiska kulturbegreppet går det sammanfattningsvis att konstatera att diskussionen kring kulturbegreppet i de båda vetenskaperna utmynnar i att begreppet är dynamiskt, dvs. något som pågår mellan människor under ständig förändring.¹⁵⁵ Denna ståndpunkt verkar för mig högst relevant när det kommer till hedersrelaterat våld. Fadime Sahindals öde är ett bra exempel på hur en kultur befinner sig under förändring, vilket Unni Wikan framhåller, då tankesätt kan förändras.¹⁵⁶ Både Kurikala och Wikan har anslutit sig till teorin om att kultur är något föränderligt. Teorin är hållbar i den mån att de flesta faktiskt håller med om att förändringar sker inom kulturer, om än trögt, ju mer traditionella de är. Kultur kan ju beskrivas i termer som "ny", "modern", "ålderdomlig" eller kanske till och med "uråldrig". Samtliga beskrivningar görs då i relation till begreppet tid, något som understryker en beskrivningen av den dynamiska, föränderliga funktionen hos begreppet i sig. Här har tidsaspekten en avgörande roll på den möjliga förändringstakten eftersom ju äldre en kulturell företeelse är, desto längre tid krävs för att kunna observera förändringen i handlings- och åsiktsmönster som präglar kulturen. Emellertid, om än förändringar är svåra att se eller uppleva så blir de flesta kulturer påverkade av invandringar/utvandringar, moderniseringen och globaliseringen. Invandringen bidrar till en kulturell dynamik, vilka skapar nya sammanblandningar av impulser från olika källor. Därmed är även den svenska kulturen under ständig förändring pga. nya influenser. Kulturen blir därför aldrig statisk. Av detta blir teorin om en dynamisk kultur gångbar.

Eriksen menar att kultur kan ses som singular och plural.¹⁵⁷ Vid singular förenar kultur människor, då kultur blir motsats till natur. Genom att göra natur och kultur till sina motpoler kan man tala om en mänsklig kultur som innefattar alla människor. Människan bli med andra ord en kulturvarelse, vilket kan stödjas av Ahrne, Roman och Franzen teori. Det är i sin tur den mänskliga kulturen, som vi alla delar för att vi är människor, som ligger till grunden för patriarkala strukturer då alla samhällen mer eller mindre har utvecklats från att vara patriarkala till att bli mer och mer jämställda. Precis som Rosales poängterar, borde inte kultur och patriarkala

¹⁵⁵ Öhlander, Magnus, 2005, s.15.

¹⁵⁶ Wikan, Unni, 2005, s.92.

strukturer behandlas som en dikotomi.¹⁵⁸ Dessa strukturer är istället med och skapar normer och värderingar och vice versa, värderingar och normer påverkar i sin tur strukturerna.

Väljer man istället att se kultur i plural splittras människor istället för att förenas.¹⁵⁹ Genom att hänvisa till en hederskultur blir människor uppdelade. Jag menar att det finns en specifik hederskultur som vem som helst kan ansluta sig till, men samtidigt splittrar hederskulturen människor då det finns ett flertal som väljer att ställa sig utanför. Emellertid, djupast sett, visar kultur på något gemensamt mänskligt.¹⁶⁰

Kulturbegreppet framstår som ett mångfacetterat begrepp som vi inte kan klara oss utan, fast som ska användas med försiktighet för att inte underminera dess betydelse.¹⁶¹ Kulturbegreppet kan tjäna som ett analysinstrument för att belysa och öka förståelsen för olika skeenden mellan både individer och hela grupper. Hanteringen måste dock ske med försiktighet eftersom risken tycks vara stor att den mest framträdande kulturgruppen kan hävda ett tolkningsföreträde gentemot en mindre, ”nyare” kulturgrupp och på så sätt skapa ett ”vi” och ”de andra (främmande, skrämmande)” och därmed orsaka stigmatisering av hela grupper.

Att det hedersrelaterade våldet uppfattas som en del av en hederskultur bör inte förkastas då det inom hederstänkandet finns klara uppfattningar om vad som är det goda livet, normer och värderingar att leva efter. Däremot att koppla samman det hedersrelaterade våldet med en specifik etnicitet, t.ex. den kurdiska kulturen, bör förkastas. Om inte detta sker, skulle det i sin tur göra alla kurdiska män till potentiella hedersmördare och alla kurdiska kvinnor till offer, vilket den förgångna debatten har haft tendens att göra.

Anledningen till att det går att tala om hedersrelaterat våld är bl.a. hur våldet skiljer sig från övrigt kvinnovåld. Individuell upplevelse av hedersförlust kan även stå på spel vid övrigt kvinnovåld då brottet ofta grundar sig i mannens kontrollbehov, dåliga självkänsla eller allvarlig personlighetsavvikelse/psykisk sjukdom. Emellertid framställs inte mannen som en hjälte av sina släktingar, eftersom det inte föreligger några värderingar eller normer vilka förespråkar att blod spills för hederns skull.

Inom hederskulturen är flickors heder och ärbardhet något som kommer hela familjen tillgodo och därmed måste hedern försvaras, om så med våld, för att inte familjen ska dra

¹⁵⁷ Wikan, Unni, 2005, s.45.

¹⁵⁸ Rosales, René León, 2005, s.113.

¹⁵⁹ Eriksen, Thomas Hylland, 2005, s.45.

¹⁶⁰ Ibid. s.45.

¹⁶¹ Öhlander, Magnus, 2005, s.32-33.

någon skam över sig.¹⁶² Det är viktigt att komma ihåg att vi människor lever i olika livsvärldar, kulturer och därmed också har olika idéer om vad som är det goda livet etc. Vi måste alla ha rätten att förhålla oss till våra närmaste "så som vi anser är det goda livet". Frågan är i stället om vad vi har rätt att göra och till vilket pris?

När hedersbegreppet står i relation till hedersrelaterat våld får begreppet en viss innebörd. Hedern handlar då om kollektiva förpliktelser för att ta tillvara släktens eller familjens heder. Föreställning om att man kan "tvätta av sig skammen", genom att ta ett liv, upprätthåller släktens eller familjens heder.¹⁶³ Heder är något man antingen har eller ej. Därmed blir hedersbegreppet något absolut när det står i relation till hedersrelaterat våld.

För att få en vidare förståelse av hederskulturen ger den individbaserade och den kollektivbaserade världsbilden en, enligt min uppfattning, en bra förklaring. Att sätta individens absoluta värde framför gruppens är otänkbart för dem som lever inom hederskulturen då individen bara är en del utav någonting större.¹⁶⁴ Alltså är det familjens och gruppens rättigheter som ska sättas i främsta rum. Vidare går det att koppla samman den kollektivbaserade världsbilden men en skamkultur där den sociala kontrollen föreligger gruppen. Därmed kan man tala om en kollektivbaserad skamkultur som går att kopplas samma med hedersbegreppet, då skamkulturen grundar sig i hederstänkandet. Begreppet heder och hedersrelaterat våld kan förstås just med hänvisning till kollektiv tänkande där gruppen är det primära.

Med Fadime Sahindals dystra öde i minnet går det inte att blunda för hederskulturen. Inom hederstänkandet finns, som redan nämnts, klara uppfattningar om vad som är det goda livet, normer och värderingar att leva efter. I huvudsak är dessa värderingar grundade i de patriarkala strukturer som präglat det mesta av mänsklighetens olika kulturer under oöverskådlig tid. En uppfattning som inte på något vis har importerats till vårt land från någon specifik invandrargrupp.

De värdekonflikter¹⁶⁵ som kan uppstå mellan första och andra generationens invandrare går att koppla samma med kulturbegreppet, då kulturen utvecklas dynamiskt. Jag menar att dessa konflikter bidrar till utveckling och förändring av hederskulturen, då t.ex. Fadime Sahindal blev en utmaning för den rådande hederskulturen vid den givna tidpunkten. Emellertid behöver inte värdekonflikter endast förekomma hos invandrare utan även bland Sveriges övriga befolkning. Fallet Melissas vittnar om hur värdekonflikter kan uppstå utan att man befinner sig

¹⁶² Gerle, Elisabeth, 1999, s.67.

¹⁶³ Wikan, Unni, 2005, s.67.

¹⁶⁴ Sjögren, Annick, 2003, s.25.

¹⁶⁵ Gerle, Elisabeth, 1999, s.59.

inom en hederskultur. Emellertid väljer jag att koppla Melissafallet till kultur i singularform där de patriarkal strukturerna ligger till grund. Synen på det goda livet och kvinnans roll blir även här utmanad.

Under tiden som vi blir allt mer lika vårt omgivande samhälle är det viktigt att vi använder olika instrument för att förstå oss på och ta till oss nya kulturella intryck och därmed få en annan kultur att förhålla oss till. Vi kan använda kulturbegreppet till att förstå och förklara skeenden med men det går inte att använda det för att förlåta brott.

5.2 Analys av den offentliga debatten

5.2.1 Den kulturella förståelsen

Vid den offentliga debatten om hedersrelaterat våld i Sverige går det utläsa argument från båda perspektiven, dvs. de som hävdar att våldet beror på kultur och de som hävdar att våldet beror på patriarkaliskt förtryck, vilket för mig känns högst relevanta. Vid båda perspektiven finns det enligt mig argument som är hållbara respektive icke-hållbara. Emellertid behöver inte debatten vara så svartvit som den har varit, antingen eller, utan en sammansmältning av vissa argument från båda perspektiven ger slutligen den bästa förklaringen till vad hedersrelaterat våld beror på.

Kurkiala förespråkar en kulturell förståelse av hedersrelaterat våld, vilket går att utläsa i föregående kapitel. Inom hedersetikerna går det att finna norm- och moralsystem och därav blir argumentet om en kulturell förståelse av hedersrelaterat våld gångbart. Jag har även valt att tolka hans argument om en kulturell förståelse som en konstruktivistisk syn på kulturbegreppet, då kultur är något som skapas av människor och därför befinner sig under ständig förändring. Eftersom kulturen skapas av människor äger kultur rum i en relationell process, vilket kan stödjas av Öhlanders teori om kulturbegreppet.¹⁶⁶ Genom att hävda att kultur äger rum i en relationell process menar man indirekt att kultur skapas av människor då det finns fler kulturer. Jag menar då att olika kulturer kan existera pga. den relationella processen, annars skulle vi inte tala om kulturskillnader. På så vis kan man tala om en hederskultur eftersom den står i relation till övriga kulturer, då människor väljer medvetet eller omedvetet att ansluta sig till en eller flera kulturer.

Eftersom kultur är något dynamiskt går det inte att dra några skarpa linjer eller avgränsa en kultur från en annan. Kulturen förändras sig över tid och därför går det inte att hålla den som en sluten enhet. Kurkialas argument att det inte går att dra några skarpa linjer mellan

¹⁶⁶ Öhlander, Magnus, 2005, s.34.

olika kulturer¹⁶⁷ går att koppla samma med Fadimes fall vilket är ett bra exempel på att det inte går att avgränsa en kultur eftersom även hederskulturen befinner sig under förändring.

Kurkiala syn på hedersrelaterat våld och andra former av våld mot kvinnor¹⁶⁸ ställer jag mig kritiskt till. Likaså till argumentet om att det finns en "panisk skräck" för att tala om skillnader i Sverige.¹⁶⁹ Den logik som styr våldet, vare sig hedersrelaterat våld eller "vanlig" hustrumisshandel, har sin grund i samma struktur - nämligen patriarkala strukturer. Dessutom är det inte allt för sällan som det svenska samhället benämns som ett mångkulturellt samhälle (jag fräntar mig ansvaret att definiera begreppet mångkulturellt samhälle) vilket visar på att det finns kulturella skillnader hos befolkningen. Den kulturella skillnaden är ingenting vi blundar för eller är rädda för, emellertid vet jag att skillnader kan utnyttjas i negativ form när det kommer till att tala om "den andre".

Genom att ha en kulturell förståelse av hedersrelaterat våld erkänner man att det hedersrelaterade våldet står för en specifik våldsutövning. Den kulturella förståelsen är alltså viktig så att de som blir utsatta för hedersrelaterat våld inte blir marginaliserade. Därmed går det inte att blunda för skillnaderna. Emellertid är även den feministiska förklaringen ett viktigt instrument för att förstå det hedersrelaterade våldet, då det är patriarkala strukturer som ligger till grund för hederskulturens normer. Återigen tycker jag att det inte behövs göra en dikotomisering mellan kultur och patriarkala strukturer. Emellertid framhåller Kurkiala att en feministisk förklaring inte är hållbar då även män blir utsatta för hedersrelaterat våld.¹⁷⁰ De män som blir utsatta för hedersrelaterat våld anses dock inte leva upp till den rätta mansrollen som det patriarkala samhället förespråkar, och framförallt inte om mannen visar sig vara homosexuell. Av denna anledning blir fortfarande den feministiska förklaringen ett bra instrument när vi försöker fastställa risker för utsatta kvinnor.

Wikan argument om att se hedersrelaterade våldet som ett kulturellt fenomen känns motsägelsefullt då hon framhåller att hon undviker att säga "kulturer" trots att hon menar att man skulle kunna göra det. Samtidigt menar hon att hedersmord och hedersrelaterat våld beror på föreställningar om heder och skam vilka går att referera till en kultur.¹⁷¹ Genom att undvika att tala om olika kulturer (i detta fall hederskultur) skulle folk marginaliseras, och

¹⁶⁷ Kurkiala, Mikael, 2005, s.81.

¹⁶⁸ Ibid. s.24.

¹⁶⁹ Larsson, Stieg, 2004, s.116.

¹⁷⁰ Kurkiala, Mikael, 2005, s.183-184.

¹⁷¹ Wikan, Unni, 2005, s.20.

framförallt de flickors som lever inom hedersetiken. Det blir istället viktigt att erkänna och våga säga att det visst finns en hederskultur så att det våld flickorna utsätts för inte nonchaleras.

Det som gör att det går att tala om att hedersrelaterat våld skiljer sig från övrig våldsutövning är, menar Wikan, att hedersförtrycket kräver makt och kontroll. Precis som Öhlander menar ingår kulturbegreppet i en maktprocess då människor får beskurna handlingsutrymmen och inordnas i sociala hierarkier.¹⁷² Emellertid kan en person även få ökat handlingsutrymme och socialt inflytande. Denna maktprocess går att kopplas samman med hederskulturen då den som försöker bryta sig ur får beskurna handlingsutrymmen när de inte följer de normer och regler som gäller inom kulturen. Samtidigt får våldsutövaren ökat handlingsutrymme då hederskulturen t.o.m. tillåter våld för att behålla hedern och tvätta bort skammen.

Argumentet att makt och kontroll skulle vara den grundläggande orsaken till att hedersrelaterat våld skiljer sig från övrig våldsutövning känns emellertid svagt. Till viss del kan jag hålla med om att det förekommer en kontroll vid hedersrelaterat våld som kan skilja sig från övrigt våldsutövande, men allt våld handlar väl om makt och kontroll? Jag menar inte att man ska likställa olika våldsutövningar men roten till våld mot kvinnor är de patriarkala strukturer vilka har styrt handlingarna. Missförstå mig rätt, jag menar inte att alla män skulle vara våldsbenägna bara för att vi lever i ett mansdominerat samhälle. Dock anser jag att patriarkala strukturer ligger till grund för dem som väljer att bruka våld mot kvinnor.

Rahmi Sahindal var ett offer för en kultur menar Wikan.¹⁷³ Dessa våldsutövande män är alltså offer för sin kultur. Detta argument har mött motstånd, bl.a. av Kamali som menar att då borde man arresterat kulturen.¹⁷⁴ Emellertid kan den övertygelse som beror på ens kultur få en att begå vissa handlingar, men det går aldrig att fränta individen dess ansvar. Det finns alltid ett val att avstå från våldsutövningar. Att tillåtas att dölja sig bakom att vara ett "offer" för kulturen kan aldrig få legitimerat våld mot kvinnor.

Wikan menar att det hedersrelaterade våldet beror på kultur, makt och tradition¹⁷⁵ men jag skulle hellre vilja säga att det beror på kultur, makt och kön då jag väljer att se tradition som en del av kulturen. Det är alltså viktigt att få in en könsdimension som den feministiska förklaringen ger analysen. Genom att flytta frågan om hedersrelaterat våld från

¹⁷² Öhlander, Magnus, 2005, s.12.

¹⁷³ Wikan, Unni, 2005, s.22.

¹⁷⁴ Kamali, Masoud, 2004, s.22-23.

¹⁷⁵ Wikan, Unni, 2005, s.92.

integrationsavdelningen till jämställdhetsavdelningen¹⁷⁶ har Nyamko Sabuni, anser jag, visat att hedersrelaterat våld visst har att göra med kvinnors underordning. Då hedersrelaterat våld inte kopplas samman med invandrarskap eller en viss etnicitet minskar vi-och-dem tänkande och våldet förläggs inte till "de andra" och därmed hamnar inte hedersmord så långt bort från vår normalitet som möjligt. Emellertid går det att tala om "de kulturella andra" då hederskulturen står för en specifik kultur och i relation till andra uppstår kulturskillnader. Dessa skillnader går inte att blunda för.

5.2.2 Den feministiska förståelsen

Hedersetikerna kan ses som en av patriarkatets brutala former. Ahmedi menar att patriarkalismen är ett universellt fenomen som inte går att åberopa någon särskild kultur.¹⁷⁷ Dock anser jag att patriarkalismen går att åberopa som en del av den mänskliga kulturen, vilket jag har poängterat tidigare då jag väljer att se kultur i singular vilket förenar människor. Ahmedi väljer att tala om hederspatriarkalism som en form utav patriarkalismen. Även övriga våldsutövningar mot kvinnor är en form av patriarkalismen, men motiveras inte av heder såsom det används inom hederskulturen. Hedersrelaterat våld är alltså del av patriarkatet och kräver uppmärksamhet för att inte marginalisera dem som befinner sig under hot och våld i en hederskultur.

Vid Melissafallet menar Larsson att det våld som förekommer mot kvinnor i Sverige aldrig betraktas som ett "kulturellt problem". Detta argument kan anses relevant så länge likhetstecknets logik förekommer. Kritiken mot att våld utövade av "svenska blåögda män" inte hänvisas till kultur är väsentligt. Dock skulle dessa våldsdåd kunna tolkas i termer av en individbaserad skuldkultur, men synonymer som svartsjuka, vansinnesdåd och mord är att föredra vid domstols bedömning. Emellertid är det en väsentlig skillnad mellan Fadime och Melissa då den ena flickan befann sig i en hederskultur där hela familjen och släkten var iblandad. Det är alltså en kollektivbaserad skamkultur, där hedern går att upprätthålla så länge skammen tvättas bort, som är den väsentliga skillnaden.

Larsson menar även att kulturmodellen endast förklara formen av förtrycket – inte orsaken.¹⁷⁸ Emellertid kan en kultur vara patriarkalisk, vilket jag anser att hederskulturen är, och därför bör inte en dikotomisering göras av kultur och patriarkala strukturer. Orsaken av förtrycket inom hederskulturen grundar sig i uppfattningar om kön och sexualitet, vilka kan

¹⁷⁶ Rahimi, Babak, Den äktsvenska kulturen, Sydsvenskan, 28 maj 2007, senast besökt 2009-05-11.

¹⁷⁷ Ahmedi, Idris, 2004, s.62.

¹⁷⁸ Larsson, Stieg, 2004, s.113-114.

refereras till patriarkalismen då kvinnan blir underordnad mannen. Även formen av förtrycket beror på patriarkalismen, att kvinnan ska kontrolleras för hederns skull.

Mulinari menar att debatten huvudsakligen handlar om att konstruera en svensk tillhörighet utifrån invandarmännen, vilket hon kallar kulturell rasism då Sverige med dess jämställdhetsideal anses vara bättre än patriarkala kulturer.¹⁷⁹ Hur Sverige än uppfattas, är ett jämställdhetsideal emellertid att föredra framför en hederskultur. Så länge hederskulturen inte kopplas samman med någon specifik etnicitet anser jag att det inte är en rasistisk åsikt att påstå att det existerar en hederskultur som skiljer sig från den jämställdhet Sverige strävar efter. Lägg märke till "stävar efter" då det svenska samhället är patriarkaliskt med hänsyn till bl.a. diskriminering pga. kön och att våld mot kvinnor utgör en vardag för allt för många av landets kvinnor.¹⁸⁰ Genom att tala om hederskultur osynliggörs inte att det svenska samhället är patriarkaliskt, men att hänvisa till den kurdiska kulturen eller invandrarflickor i patriarkala miljöer, framställs den svenska kulturen och de svenska flickorna som jämställda i relation till "de andra", vilket inte är att föredra.

Genom att koppla samman hedersrelaterat våld med en specifik etnicitet uppfattas våldet annorlunda än när etnisk svenska män slår menar Nuñez.¹⁸¹ Detta är precis vad Rosales menar med likhetstecknets logik. Att hedersmord saknar legitimitet i kulturspecifika traditioner är emellertid något jag har svårt att se efter att ha studerat kultur, - och hedersbegreppet. Så som synen på heder framstår vid hedersrelaterat våld går det att referera till en kultur, då hedern präglas av ett norm,- och värdesystem. Det går därför inte att likställa hedersmord med pedofili och incest vilka saknar legitimitet i kulturspecifika traditioner. Varken pedofili eller incest är en kultur med angivna normer och värderingar utan, som jag ser det, en allvarlig individuell personlighetsavvikelse.

5.3 Avlutande diskussion

Oberoende av vilka kulturbegrepp eller hedersbegrepp man väljer att använda sig av så är grunden till hedersrelaterat våld mannens behov av att styra/dominera kvinnan. Jag anser att debatten inte bör delas upp i en kulturell förståelse och en feministisk förståelse utan att det går att fläta samman de båda till en kulturell och feministisk förståelse. För att kunna förklara hedersrelaterat våld kan man tala om en hederskultur som grundar sig i patriarkala strukturer.

¹⁷⁹ Mulinari, Diana, 2004, s.81-82..

¹⁸⁰ Ibid. s.89.

¹⁸¹ Nuñez, Bernardita, 2004, s.95.

Avsaknad av ett kulturbegrepp vid granskande av hedersrelaterat våld kommer att innebära ökad risk för vissa grupper av kvinnor. Att likställa hedersrelaterat våld med övrigt våld mot kvinnor, kan leda till att inga extra insatser görs för att hjälpa de kvinnor som blir utsatta för hedersrelaterat våld.

Varför jag väljer att se det hedersrelaterade våldet som en del av en kultur har att göra med de värderingar och normer som hedersbegreppet står för vid hedersrelaterat våld. För att ha hedern i behåll ska vissa regler och normer följas noggrant, särskilt vid döttrars uppförande. Om inte detta sker kan våld användas för att kontrollera en dotters uppförande. De föreställningar som finns kring kön, sexualitet och heder inom hedersetikerna går att motiveras genom en hederskultur vars utgångspunkter grundar sig i patriarkala strukturer.

I grund och botten handlar allt våld mot kvinnor om makt och kontroll. Emellertid uttrycks våldet i olika former och legitimeras på olika grunder. Detta handlar inte om att se den svenska kulturen som överlägsen andra kulturer utan att inse att det faktiskt finns en hederskultur som är en del av det svenska samhället. Att blunda för skillnader när det kommer till våld mot kvinnor vore att svika dem som blir utsatta för hedersrelaterat våld. Jag måste även våga påstå att den jämställdhet som förespråkas i Sverige är att föredra framför mord på sin egen dotter, vilket botten sig i kulturella och patriarkala föreställningar.

Precis som Sabuni har sagt, att heder inte har med invandrarskapet i sig att göra, utan det beror på en heders- och oskuldkultur, är traditioner som inte kan accepteras.¹⁸² Därmed ska inte hedersrelaterat våld kopplas samman med någon specifik etnicitet då det är risk för att stigmatisera hela grupper, t.ex. som den kurdiska kulturen, och framställa den svenska kulturen som det normala. En tro på en svartvit sanning, uppdelad i antingen en kulturell förklaring eller en feministisk förklaring tillhör det förgångna då analysen av hedersrelaterat våld bör utgå från ett samband mellan kultur, våld och kön.

5.4 Framtida forskning

Som jag nämnde i inledningen finns det flera intressanta infallsvinklar av hedersrelaterat våld än kulturbegreppet, vilket jag har valt att fokusera på. I framtida forskning tycker jag att en symbios av kultur, våld och kön kan användas som analysverktyg vid hedersrelaterat våld. Emellertid hade det varit intressant att utvidga den feministiska förståelsen till att även omfatta andra könsdimensioner som bl.a. könsöverskridande identitet eller biosexuella. I debatten har bara heterosexuella och homosexuella belysts.

¹⁸² Sabuni, Nyamko, 2006, s.7.

Emellertid finns det även andra fokusområden som är intressanta och relevanta för hedersrelaterat våld. Jag tänker mig att förebyggande insatser borde utforskas och utvärderas. Hur kan man hantera och diskutera på ett kreativt och fördomsfritt sätt vid hedersrelaterat våld? Hur kan man på bästa sätt förändra attityder kring kön och sexualitet? Hur skulle ett intersektionalitetsperspektiv se ut? Även jämställdhetsfrågan utgör en viktig del för att få förståelse att patriarkala strukturer tillhör det förgångna, vilket även gäller utanför hederskulturen.

6. Referenser

6.2 Litteratur

Abbott, Pamela, Wallace, Claire, Introduktion till sociologi – feministiska perspektiv,

Studentlitteratur, 1997.

Ahmadi, Lewin, Fereshteh, Lewin, Bo, "Sexualitet och heder: identitetskris hos unga människor med utländsk bakgrund" i Nader, Ahmadi (red.), *Ungdom, kulturmöten och identitet*, Stockholm : Liber i samarbete med Statens institutionsstyr, 2003.

Ahmadi, Nader, "Om jag uppfattningens betydelse för tolkningen av sociala roller, i Ahmadi, Nader (red.) *Ungdom, kulturmöten och identitet*, Stockholm : Liber i samarbete med Statens institutionsstyr, 2003.

Ahmadi, Idris, "Den politiserade debatten i skuggan av hedersmord" i Larsson, Stieg, Englund Cecilia (red.) *Debatten om hedersmord : feminism eller rasism*, Stockholm : Svartvitt, cop. 2004.

Ahrne, Göran , Roman, Christine, Franzén, Mats, *Det sociala landskapet : en sociologisk beskrivning av Sverige från 1950-talet till början av 2000-talet*, Göteborg : Korpen, 2003.

Al-Baldawi, Riyad, "Migration och familjestruktur", i Ahmadi, Nader (red.) *Ungdom, kulturmöten och identitet*, Stockholm : Liber i samarbete med Statens institutionsstyr, 2003.

Appendix, *Kurdiska organisationer: Rätten till liv och frihet är okränkbar*, i Larsson, Stieg, Englund Cecilia (red.) *Debatten om hedersmord : feminism eller rasism*, Stockholm : Svartvitt, cop. 2004.

Eriksen, Thomas Hylland, *Kulturterrorismen: en uppgörelse med tanken om kulturell renhet*, Nora : Nya Doxa, 1999.

Eriksen, Thomas Hylland, *Rötter och fötter: identitet i en föränderlig tid*, Nora : Nya Doxa, 2004.

Eriksen, Thomas Hylland, *Vad är socialantropologi ?*, Stockholm : Natur och kultur, 2005.

Gerle, Elisabeth, *Mångkulturalism för vem? : debatten om muslimska och kristna friskolor blottlägger värdekonflikter i det svenska samhället*, Nora : Nya Doxa, 1999.

Johnsson-Latham, Gerd, *Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet : en kartläggning av åtgärder mot patriarkalt våld och förtryck, särskilt i heders namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner*, Stockholm : Regeringskansliet, 2005.

Kamali, Masoud, "Media, experter och rasismen", i Larsson, Stieg, Englund Cecilia (red.) *Debatten om hedersmord : feminism eller rasism*, Stockholm : Svartvitt, cop. 2004.

- Kurkiala, Mikael, *I varje trumslag jordens puls : om vår tids rädsla för skillnader*, Stockholm: Ordfront, 2005.
- Larsson, Stieg, "Svenskt och osvenskt våld mot kvinnor", i Larsson, Stieg, Englund Cecilia (red.) *Debatten om hedersmord : feminism eller rasism*, Stockholm : Svartvitt, cop. 2004.
- Lindgren, Simon, *Sociologi 2.0 : samhällsteori och samtidskultur*, Malmö : Gleerup, 2007.
- Lorentzen, Mikael, *Multikulturella visioner : hedersrelaterat våld och socialt arbete i medierna*, Växjö : Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete, Växjö universitet, 2008.
- Lukkarinen Kvist, Mirjalissa, "Hemtrevligt band", i Öhlander, Magnus (red.) *Bruket av kultur: hur kultur används och görs socialt verksamt*, Lund : Studentlitteratur, 2005.
- Miegel, Fredrik, Johansson, Thomas, *Kultursociologi*, 2. uppl., Lund : Studentlitteratur, 2002.
- Mulinari, Diana, "Hon dog för att hon ville bli svensk", i Larsson, Stieg, Englund Cecilia (red.) *Debatten om hedersmord : feminism eller rasism*, Stockholm : Svartvitt, cop. 2004.
- Nuñez, Bernardita, "Köns- och etnicitetperspektiv saknas", i Larsson, Stieg, Englund Cecilia (red.) *Debatten om hedersmord : feminism eller rasism*, Stockholm : Svartvitt, cop. 2004.
- Ouis, Pernilla, Rolad, Anne Sofie, *Muslim i Sverige*, Stockholm : Wahlström & Widstrand, 2003.
- Rosales, René León, "Likhetstecknets logik", i Öhlander, Magnus (red.) *Bruket av kultur: hur kultur används och görs socialt verksamt*, Lund : Studentlitteratur, 2005.
- Sabuni, Nyamko, *Flickorna vi sviker : om hederskultur i Sverige*, Stockholm : Folkpartiet, 2006.
- Said, Edward, *Orientalism*, Ordfronts förlag, 1993.
- Sjögren, Annick, "Kulturens roll i identitetens byggnad" i Ahmadi, Nader (red.) *Ungdom, kulturmöten och identitet*, Stockholm : Liber i samarbete med Statens institutionsstyr, 2003.
- Twana, Tara, "Upp till ytan" i Larsson, Stieg, Englund Cecilia (red.) *Debatten om hedersmord : feminism eller rasism*, Stockholm : Svartvitt, cop. 2004.
- Wikan, Unni, *En fråga om heder*, Stockholm : Ordfront, 2005.
- Öhlander, Magnus, "Inledning", i Öhlander, Magnus (red.) *Bruket av kultur: hur kultur används och görs socialt verksamt*, Lund : Studentlitteratur, 2005.

6.2 Övrigt referensmaterial

Astrid Schlytter, Sara Högdin, Mariet Ghadimi, Åsa Backlund och Devin Rexvid, "Oskuld och heder - En undersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterad kontroll i Stockholm stad – omfattning och karaktär", Hedersrelaterat förtryck och våld i Stockholms stad Rapport 2009 – STOCKHOLMS UNIVERSITET Institutionen för socialarbete.

Rahimi, Babak, Den äktsvenska kulturen, Sydsvenskan, 28 maj 2007, senast besökt 2009-05-11.

<http://www.fadimesminne.nu/>, senast besökt 2009-06-08.

United Nations, Economic and Social Council, Commission of Human Rights, 31 januari 2002, "The integration of the human rights of women and gender perspective", paragraph 26.

Bilaga

Bilaga 1: Melissafallet

En ung kvinna i Sverige befinner sig i början av sitt liv. Hon har många framtidsplaner att välja bland; hon är intresserad av ridsport, hundar och djurskötsel och vill kanske så småningom utbilda sig till veterinär. Hon är samtidigt så utseendemässigt vacker att hon framgångsrikt extraknäcker som modell för reklamfotografering.

Hon befinner sig också i beroendeställning till en väsentligt äldre man som hon har en nära relation med. För att hennes framtidsplaner ska kunna förverkligas – vilken framtid hon är kommer att välja – måste den äldre mannens intressen ge vika. Hon befinner sig i en frigörelseprocess där det har tagit lång tid för henne att våga ta steget att deklarerat att hon inte längre accepterar att han styr hennes liv.

Hennes känslor av obehag av mannens inflytande över hennes liv har vuxit under en längre tid. Mannen har ett kraftigt kontrollbehov och vill reglera hennes umgänge med jämnåriga kamrater. Hon är också fysiskt rädd för mannen. Han har en kriminell bakgrund med kopplingar till ett utländskt och dokumenterat våldsamt förbrytarsyndikat. Han är i sin tur med stor sannolikhet medveten om att om den unga kvinnan själv får besluta om sin framtid så kommer hans egen ställning att kraftigt undermineras. Han har låtit henne förstå att om hon revolterar mot honom så kommer hon att råka illa ut. Han hotar med att förstöra hennes utseende genom att brännmärka henne och han hotar att döda henne.

Hösten 2001 blir konflikten mellan den unga kvinnan och den äldre mannen akut. Efter lång vända och fruktan för sin egen fysiska säkerhet beslutar sig den unga kvinnan att säga nej till honom. Hon revolterar. Hon förklarar att hon ej längre vill ha något med honom att göra. Hon berättar också om mannens hotfulla beteende för sina jämnåriga kamrater, vilket han uppfattar som en grov smädelse och ifrågasättande av hans heder. Mannens jämnåriga vänner retar honom och han känner sig skamsen och försmädd.

I slutet av 2001 gör mannen ett besök hos den unga kvinnan som för tillfället bor ensam i en något isolerad stuga i utkanten av orten.

Vi kan i efterhand inte avgöra exakt hur upptakten till besöket gick till; om den unga kvinnan hade fallit till föga för hans krav, hot och vädjande och frivilligt accepterat att träffa honom eller om han anlände helt oinbjuden. Svaret på frågan saknar också betydelse. Vad vi däremot känner till, och som är av betydelse, är att under besöket överfölls den unga kvinnan av den äldre mannen. Överfallet var planerat eftersom han medfört den utrustning han behövde för

ändamålet. Kvinnan misshandlades grovt i flera timmar. Hon torteras bland annat med en el-pistol och utsätts för upprepande sexuella övergrepp. Slutligen kvävs hon till döds. Obduktionen vittnar om att hon gjort förtvivlat motstånd.

När mannen efter fullbordat dåd känner tillfredsställelse och (får vi förmoda) att hans heder och respekt återupprättas är det dags för nästa fas. Han måste städa upp på brottsplatsen och undanröja den unga kvinnans kvarlevor. Han tar därför fram sin mobiltelefon och ringer en jämnårig släkting, en "direktör" i skrivbolagsbranschen. Han förklarar sin prekära belägenhet och kamraten lovar omedelbart att bistå honom.

Tillsammans städar de upp de synbara spåren efter tortyren och virar in den unga kvinnans kropp i hönsnät och järnkätting, inköpt dagen före mordet. De vill helst sänka henne i djupt vatten med det visar sig i slutet av november vara förenat med så komplicerad logistik att planen överges. Istället åker de ut till Björkviks brygga på Ingarö där kroppen dumpas på tre meters djup. Redan något dygn senare hittas hennes kropp av en barnfamilj som råkar promenera på bryggan.

Hennes namn är Melissa. Hon mördades på Margaretelundsvägen i Åkersberg i november 2001. Hon blev 22 år gammal. Mördarens namn var Torbjörn, en kriminellt belastad stockholmare med kontakter i kriminella MC-kretsar. Han var 37 år gammal och hade varit Melissas "pojkvän" i två år. Han dömdes i tingsrätten till livstids fängelse, men kände sig orättvist behandlad och överklagade domen. Torbjörns kamrat – som kanske eller kanske inte deltagit i planeringen av mordet – heter Martin och dömdes till två års fängelse för brott mot griftefriden.